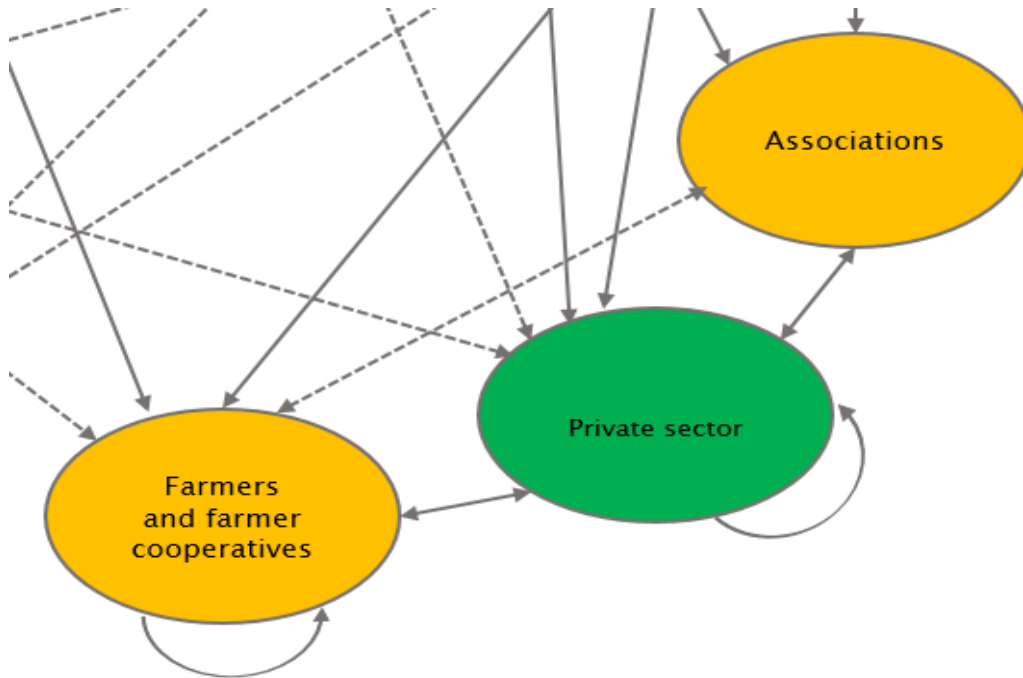

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზი

საბოლოო ანგარიში

დომინიკ ბლეტერი, სალომე დეისაძე, ფია ფელე, სალომე გელაშვილი,
რატი კოჭლამაზაშვილი, რობერტ ლემანი

თბილისი და ცოლიკოფენი, 31.08.2020

Empowered lives.
Resilient nations.

სარჩევი

მოკლე მიმოხილვა	10
1. შესავალი	12
1.1 მიზანი და კვლევის საკითხები	12
2. მეთოდოლოგია	13
3. სოფლის მეურნეობა საქართველოში	14
4. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ისტორია	15
5. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი ქართული სისტემა	17
5.1 სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამა და რუკა	17
5.2 სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეები	18
5.2.1 მთავრობა	18
5.2.2 განათლება და კვლევა	21
5.2.3 კერძო სექტორი	22
5.2.4 ფერმერები და ფერმერული ორგანიზაციები	24
5.2.5 არასამთავრობო ორგანიზაციები და დონორები	25
5.3 დაფინანსების წყაროები	25
5.4 კავშირები და საკოორდინაციო მექანიზმები	27
5.5 ძლიერი და სუსტი მხარეები	29
5.6 ტენდენციები	31
6. შედარება ევროკავშირთან	33
7. დასკვნა	36
8. რეკომენდაციები	37
9. გამოყენებული მასალები	42
დანართები	44
დანართი 1: სამუშაოს აღწერა: მანდატი გაეროს განვითარების პროგრამა, პროფესილი განათლებისა და ტრენინგის პროექტი	44
დანართი 2: ინტერვიუს სახელმძღვანელო	48
დანართი 3: გამოკითხულთა სია	56
დანართი 4: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამის მონახაზი	58

ცხრილების ჩამონათვალი

ცხრილი 1: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის მეთოდოლოგიური საფეხურები	13
ცხრილი 2: საოჯახო მეურნეობები სასოფლო-სამეურნეო მიწის ფართობის მიხედვით	14
ცხრილი 3: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან დაკავშირებული ორგანიზაციული ერთეულები გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შემადგენლობაში	18
ცხრილი 4: განათლების, მეცნიერების, კულტურის და სპორტის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან დაკავშირებული ერთეულები	20
ცხრილი 5: საგანმანათლებლო ინსტიტუტები საქართველოში და მათი კავშირები სოფლის მეურნეობასთან	21
ცხრილი 6: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გამოკითხულ მონაწილეთა დაფინანსების წყაროები	25
ცხრილი 7: წარმმართველი სამრჩევლო ორგანიზაციების ტიპები ევროკავშირის 27 ქვეყნაში	34

გრაფიკების ჩამონათვალი

სურათი 1. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის სქემატური დიაგრამა	17
სურათი 2. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის გეოგრაფიული ინტერაქტიული რუკის სკრინშოტი	18
სურათი 3. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა დონორებით და დონორების გარეშე	26
სურათი 4. საქართველოს ადგილი სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ევროპულ სისტემაში	34

მოკლე მიმოხილვა

ეს ანგარიში მომზადდა „საქართველოში ეროვნული სოფლის მეურნეობის ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზის“ მანდატით, რომელიც გადაეცა გაეროს განვითარების პროგრამის პროექტს „საქართველოში სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის სისტემის მოდერნიზაცია“. ეს მანდატი მოიცავს კვლევის სამ უფრო დიდ საკითხს, კერძოდ, საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეებისა და კავშირების ანალიზს, რაც მოიცავს ვიზუალიზაციას, არსებული სისტემის ძლიერი მხარეებისა და ნაკლოვანებების დადგენას და რეკომენდაციებს გაუმჯობესებისთვის. ამისათვის, ჩატარდა ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუები დაინტერესებულ მხარეთა სხვადასხვა ჯგუფების (მთავრობა, განათლებასა და კვლევასთან დაკავშირებული ორგანიზაციები, ფერმერთა ორგანიზაციები, კერძო სექტორი და არასამთავრობო ორგანიზაციები) 36 ინფორმატორთან. ეს ინფორმაცია შეივსო შესაბამისი ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვით და მონაცემებით სხვადასხვა ვებსაიტიდან, ასევე კვლევის ჯგუფის საკუთარი ცოდნითა და დაკვირვებებით. მიგნებები განხილულ იქნა მრავალი ჩართული მხარის მონაწილეობით ჩატარებულ ვორქშოპზე.

კვლევით დადგინდა, რომ საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა მოიცავს მრავალგვარ მონაწილეებს. მთავრობის მხრიდან, ყველაზე მნიშვნელოვანი ორგანოებია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო თავისი საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრებით რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეზე, განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს ორგანოები, რომლებსაც აკისრიათ პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის და უმაღლესი განათლების განხორციელება და ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს დაქვემდებარებული ერთეულები, რომლებიც ხელს უწყობენ ექსპორტის განვითარებას და ეკონომიკის ყველა სექტორში, მათ შორის სოფლის მეურნეობაში, დამწყები ბიზნესის (სტარტაპების) შექმნას. რაც შეეხება განათლებას, სოფლის მეურნეობის სფეროში პროგრამები აქვს შვიდ უნივერსიტეტს, ერთ სასწავლო უნივერსიტეტს და პროფესიული განათლების ცხრა კოლეჯს. კვლევას აწარმოებენ 2014 წელს დაფუძნებული სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, მრავალწლიანი გამოცდილების მქონე საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია და სხვადასხვა უნივერსიტეტისა და კერძო კომპანიის (განსაკუთრებით, მასალების მიმწოდებელი კომპანიების) კვლევითი ჯგუფები. გარდა ამისა, არის სხვადასხვა ზოგადი და კონკრეტული საქონლის მწარმოებელ ფერმერთა ორგანიზაციები, რომელთა შორის ყველაზე აქტიური და გავლენიანია საქართველოს ფერმერთა ორგანიზაცია, მომავლის ფერმერი, ელკანა და საქართველოს ღვინის ასოციაცია.

კერძო სექტორი, განსაკუთრებით ნედლეულის მწარმოებლები, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პროდუქტების, სერვისების და ინფორმაციის მიწოდებაში და ინოვაციური ტექნოლოგიებისა და პრაქტიკის დანერგვაში. საერთო ჯამში, არის ნედლეულის 50-მდე მსხვილი მწარმოებელი, რომლებიც აწარმოებენ ან იმპორტით შემოაქვთ, ხოლო შემდეგ რეგიონებში მცირე პუნქტებში ანაწილებენ სხვადასხვა ტიპის მასალებს. ამ პუნქტების უმეტესობა შეიქმნა გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სასოფლო-სამეურნეო ვაუჩერების ინიციატივის ფარგლებში. ისინი მიიჩნევა მცირე ფერმერთათვის პირადი კონტაქტის ყველაზე მნიშვნელოვან პუნქტებად. და ბოლოს, საერთაშორისო დონორები და არასამთავრობო ორგანიზაციები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ სისტემაზე სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული თავისი პროგრამებითა და პროექტებით.

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა შორის არის მრავალგვარი კავშირები. მხოლოდ რამდენიმე კავშირი ეხება მხოლოდ ინფორმაციის გაცვლას, კერძოდ, მრავალ დაინტერესებულ მხარეთა შორის გაცვლა პლატფორმებისა და ვორქშოპების სახით და საინფორმაციო-საკონსულტაციო თანამშრომელთა მიერ ფერმერების კონსულტირება. კავშირების უმეტესობა დაკავშირებულია დონორების მიერ ან სახელმწიფო დაფინანსებასთან პროექტის ფარგლებში. იგივე ეხება საკოორდინაციო მექანიზმსაც: არსებობს სხვადასხვა მექანიზმები, თუმცა მათი ეფექტურობა ხშირად დაბალია და ძირითადი დაინტერესებული მხარეები შეთანხმდნენ, რომ საჭიროა გაუმჯობესება.

განისაზღვრა სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი ქართული სისტემის მთავარი ძლიერი მხარეები: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის სისტემის, ქვეყნის მასშტაბით საჯარო და კერძო ქსელების,

„ცვლილების ძლიერი ლიდერების“ გაძლიერების საერთო სურვილი. ამის მიუხედავად, ქართული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემას აქვს მრავალი სისუსტე, მათ შორის შეთანხმებულობისა და კოორდინაციის, მდგრადობის, კვალიფიციურობის, ფერმერთა საჭიროებებისა და პრაქტიკის გაგების ნაკლებობა.

მოვლენებს წინ რომ გავუსწროთ, ვიტყვით, რომ კვლევით დადგინდა სამი მთავარი მოსაზრება: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის თანამედროვე სისტემა შედარებით სუსტი და ფრაგმენტირებულია, ის უნდა გაძლიერდეს, მაგრამ არ არსებობს მისი განვითარების მიმართულების საერთო ხედვა.

პასუხგასაცემია ეს ფუნდამენტური კითხვა, ამასთანავე, გასარკვევია თუ რა ღონისძიებებია საჭირო იმისათვის, რომ მოხდეს საჭირო ცვლილებები. არსებული სიმძნელების დასაძლევად და სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის შემდგომი განვითარებისათვის რეკომენდებულია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის კონცეფციის ინტეგრირება სტრატეგიისა და პოლიტიკის უფრო დიდ კონტექსტში, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა როლებისა და პასუხისმგებლობების გარკვევა, კონკრეტული ძირითადი მონაწილეების გაძლიერება და ფრაგმენტირებულ ქვესისტემებს შორის კავშირების ხელშეწყობა. ასევე, რეკომენდებულია ცოდნის ცენტრების შექმნა კონკრეტული სასოფლო-სამეურნეო დომენებისთვის, წარმატებული ციფრული ტრანსფორმაციის გაგრძელება, ჩართულობითი მიდგომისა და გამოყენებითი კვლევის ხელშეწყობა, ასევე, რეკომენდებულია სისტემის ინსტიტუციური და ფინანსური მდგრადობის მიღწევა და სისტემის გაანალიზება ფერმერისპერსპექტივიდან.

1. შესავალი

ეს ანგარიში არის ცენტრალური დოკუმენტი მანდატისა „საქართველოში ეროვნული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზი“ (GEOAKIS). ის ეფუძნება შეთავაზების მოთხოვნას (RFP, დანართი 3), რომელიც შემუშავდა გაეროს განვითარების პროგრამის პროექტის „საქართველოში სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის სისტემის მოდერნიზაცია“ მიერ.

ამ მანდატით შედგა ორი ინსტიტუტის თანამშრომლობა და პარტნიორობა გამოყენებითი კვლევისა და სერვისების კუთხით, კერძოდ, ISET-ის კვლევითი ინსტიტუტის სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის კვლევით ცენტრსა და გამოყენებით მეცნიერებათა ბერნის უნივერსიტეტის სასოფლო-სამეურნეო, სატყეო და სასურსათო მეცნიერებათა სკოლას (ცოლიკოფენი, შვეიცარია) შორის.

1.1 მიზანი და კვლევის საკითხები

გაეროს განვითარების პროგრამის შეთავაზების მოთხოვნის (RFP) მიზანია დაადგინოს თუ საიდან და რა წყაროებიდან იღებენ ფერმერები სანდო და საჭირო ცოდნას, დარიგებას, ინფორმაციასა და ხელშეწყობას, რათა მუდმივად ვითარდებოდნენ და წარმატებით წყვეტდნენ პრობლემებს, პასუხობდნენ გარეშე მოლოდინებსა და იყენებდნენ განვითარების შესაძლებლობებს. ამისათვის, შეთავაზების მოთხოვნის დანართი 4-ში დეტალურად არის აღწერილი შესასრულებელი ამოცანები.

უმთავრესად, არის კვლევის სამი უფრო დიდი საკითხი, კერძოდ, საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეებისა და კავშირების ანალიზი, რაც მოიცავს ვიზუალიზაციას, არსებული სისტემის ძლიერი მხარეებისა და ნაკლოვანებების დადგენას და რეკომენდაციებს გაუმჯობესებისთვის. აქედან გამომდინარეობს შემდეგი კითხვები (კითხვების სრული ნუსხისთვის იხილეთ შეთავაზების მოთხოვნის დანართი #4):

- ვინ არიან ქართული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მთავარი მონაწილეები? აკლია თუ არა მთავარი მონაწილეები?
- როგორ ურთიერთქმედებენ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის სხვადასხვა მონაწილეები?
- ვინ არიან ცოდნისა და ინფორმაციის მთავარი მიმღებები/კლიენტები?
- რა ძირითადი მეთოდები გამოიყენება ცოდნისა და ინფორმაციის გადასაცემად?
- რომელია არსებული სისტემის მთავარი ძლიერი მხარეები და ნაკლოვანებები?
- როგორ შეიძლება ქართული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გაუმჯობესება?

ამ მანდატით მოლოდინების გარკვევისას შეთანხმდნენ, რომ მიღებული იქნება ეგრეთწოდებული „ინფრასტრუქტურული ხედვა“ ევროკავშირის PROAKIS პროექტის შესაბამისად (კრების ოქმი, 2019 წლის 16 ოქტომბერი).

ეს მანდატი ძალიან დროულია და მართებული. მისი შედეგით დაინტერესებულია მრავალი ინსტიტუტი. ეს არის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციის სისტემის უკეთესად გაგებისკენ, მომსახურების გამწვევი ორგანიზაციის პერსპექტივის მოცვით. აღსანიშნავია, რომ ამჟამინდელი მანდატი არ პასუხობს მნიშვნელოვანი კითხვების წყებას, კერძოდ კი: 1) როგორ და რა წყაროებიდან იღებენ ფერმერები ცოდნას და ინოვაციას, 2) რამდენად შეესაბამება სერვისის გამწვევ ორგანიზაციას შეთავაზებები ფერმერთა საჭიროებებს, 3) რეალურად რა როლს თამაშობენ სერვისის გამწვევი ინსტიტუტები ფერმერთა ინოვაციებთან დაკავშირებულ ქცევაში და გადაწყვეტილებების მიღებაში. ამას დასჭირდება გამოყენებითი კვლევის ცალკე პროექტი, რომელიც ავსებს ამ მანდატის „ინფრასტრუქტურულ ხედვას“ ქვემოდან ზემოთ ანალიზით, ფერმერთა თვალსაზრისის ცენტრალურ ადგილას დაყენებით.

2. მეთოდოლოგია

თავისი დიზაინითა და სტრუქტურით ეს მანდატი საკმაოდ მჭიდროდ არის დაკავშირებული ევროკავშირის პროექტთან „ფერმერთა ხელშეწყობის პერსპექტივები: სამრჩევლო სერვისები ევროპულ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემებში“ (PROAKIS), რომელიც არის კვლევითი პროექტი ევროკომისიის მეშვიდე ჩარჩო-პროგრამის ფარგლებში.

PROAKIS (2015) განსაზღვრავს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემას როგორც „სისტემას, რომელიც აკავშირებს ადამიანებს და ორგანიზაციებს ერთმანეთის სწავლების ხელშესაწყობად სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიის, ცოდნის და ინფორმაციის გენერირების, გაზიარების და გამოყენებისთვის. სისტემის კომპონენტები არიან მრავალგვარი მონაწილეები კერძო, საჯარო და მოგებაზე არაორიენტირებული სექტორებიდან, რომლებიც დაკავშირებული არიან სოფლის მეურნეობასთან. სისტემა შეიძლება მოიცავდეს ფერმერებს, ფერმის მუშაკებს, სოფლის მეურნეობის სფეროში განათლების მუშაკებს, მკვლევარებს, არააკადემიურ ექსპერტებს, საჯარო და დამოუკიდებელ კერძო მრჩეველებს, მომხმარებლის ჯაჭვის მონაწილეებს და სხვა მონაწილეებს სასოფლო-სამეურნეო სექტორში“.

PROAKIS პროექტით 2013 წელა წარდგენილ იქნა ქვეყნის ანგარიშები, რომლებშიც აღწერილია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემები ევროკავშირის ოცდაშვიდივე წევრ ქვეყანაში. ამ მანდატის სიახლოვით PROAKIS პროექტთან იქმნება რამდენიმე უპირატესობა: 1) ხელმისაწვდომია მეთოდოლოგია, რომელიც შეიძლება იქნას გამოყენებული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის საფუძვლად, 2) შესაძლებელი იქნება შედარებების გაკეთება ევროკავშირის ქვეყნებთან, 3) შესაძლებელია ღირებული გაკვეთილების მიღება სხვა ქვეყნების კონტექსტებიდან, რომლებიც გაანალიზდა მსგავსი მეთოდოლოგიით.

შემდეგი ცვლილებები იქნა შეტანილი PROAKIS მეთოდოლოგიაში: 1) არა რაოდენობრივი, არამედ არსობრივად მეტად ხარისხობრივი ინტერვიუები, 2) გარდა აქცენტისა სასოფლო-სამეურნეო სამრჩევლო სერვისებზე, ყურადღება გამახვილებულია პროფესიულ განათლებასა და ტრენინგებზე, 3) PROAKIS-ისა და გაეროს განვითარების პროგრამის შეთავაზების მოთხოვნის გონივრული შერწყმა და 4) მნიშვნელოვანი ცვლილება სექციებისა და კითხვების თანამიმდევრობაში.

ცხრილი #1 წარმოადგენს ამ კვლევის ხუთ მეთოდოლოგიურ საფეხურს.

ცხრილი 1: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის მეთოდოლოგიური საფეხურები

ფაზა	დრო	აღწერა
მიმოხილვის ფაზა	ოქტ/ნოემბ 2019	სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემების შესახებ არსებული ლიტერატურის, გაეროს განვითარების პროგრამის პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის პროექტის დოკუმენტები, შესაბამისი ვებსაიტები და ასე შემდეგ.
ემპირიული ფაზა	ნოემბ 2019	26 ნახევრადსტრუქტურირებული საინფორმაციო ინტერვიუები სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ძირითად მონაწილეებთან (რესპოდენტების სია მოცემულია დანართ 3-ში), რესპოდენტების შერჩევა გავლენის/ინტერესთა მატრიცის (DFID 2003) გამოყენებით და თოვლის გუნდის მეთოდით
ანალიტიკური ფაზა	დეკ 2019	მონაცემთა ანალიზი, რომლის შედეგად შეიქმნა სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამის მონახაზი
განხილვის ფაზა	13.12.2019	ვორქშოფები მონაწილე მხარეებთან სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამის, მონაწილეების და კავშირების, ძლიერი და სუსტი მხარეების შესახებ მათი აზრის გასაცნობად, ასევე, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის მომავლის განსახილველად
ანგარიშების ფაზა	დეკ 2019 - იანვ 2020	სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამის დასრულება და საბოლოო ანგარიშის შედგენა გაეროს განვითარების პროგრამის პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის პროექტისგან მიღებული მოსაზრებების ჩათვლით

3. სოფლის მეურნეობა საქართველოში

2019 წლის იანვარის მონაცემებით, საქართველოს მოსახლეობა იყო 3.7 მილიონი, აქედან 1,5 მილიონი (41.3%) ცხოვრობდა სოფლად (საქსტატი 2019). 2018 წელს საქართველოში მშპ ერთ სულ მოსახლეზე შეადგენდა 11,968 ლარს (4,722 აშშ დოლარი). სოფლის მეურნეობის სექტორის წვლილი იყო 7.7%. სამუშაო ძალის 39% დასაქმებული იყო სოფლის მეურნეობის სექტორში.

2018 წელს სოფლის მეურნეობის ნაწარმი ამჟამინდელი ფასებით იყო 4,037.4 მილიონი ლარის ღირებულების, ხოლო დამატებითი ღირებულება ამჟამინდელი ფასებით იყო 2,736.4 მილიონი ლარი. მცენარეული კულტურების მთლიანი მოსავლის ღირებულება იმავე წელს იყო 1,809.4 მილიონი ლარი. 2018 წელს მოყვანილი იქნა 142.2 ათასი ტონა ბოსტნეული. რაც შეეხება მეცხოველეობას, იმავე წელს მოშენებული იყო 878.9 ათასი სული საქონელი, 163.2 ათასი ღორი, 819.1 ათასი ცხვარი და 50.3 ათასი თხა (საქსტატი 2018). მეცხოველეობის პროდუქციის მთლიანი ღირებულება იყო 2020.9 მილიონი ლარი (საქსტატი 2019). მეცხოველეობის ძირითადი პროდუქტების წარმოება 2018 წელს იყო 22.9 ათასი ტონა საქონლის ხორცი, 555.3 მილიონი ლიტრი რძე, 17.6 ათასი ტონა ღორის ხორცი და 9.1 ათასი ტონა ცხვრისა და თხის ხორცი.

2014 წლის სასოფლო-სამეურნეო გამოკითხვის მიხედვით, არის 642,209 სასოფლო მეურნეობა მთლიანობაში 787,714 ჰექტარი ფართობის სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთებით. სოფლის მეურნეობის სამეურნეო ერთეულის (საოჯახო მეურნეობა ან აგროსაწარმო) მიერ განკარგული მიწის ნაკვეთის საშუალო ფართობი იყო 1.37 ჰექტარი, ხოლო მიწის ნაკვეთის მფლობელ სასოფლო მეურნეობათა საერთო რაოდენობა არის 574,077 (საქსტატი 2014). სასოფლო-სამეურნეო მიწა საქართველოში ძალიან ფრაგმენტირებულია: სასოფლო მეურნეობათა დაახლოებით 94% მცირე ზომის საოჯახო მეურნეობებია 2 ჰექტარზე ნაკლები ფართობის მიწის ნაკვეთით. ცხრილი 2 ასახავს საოჯახო მეურნეობების დეტალურ განაწილებას მიწის ნაკვეთის ფართობის მიხედვით.

ცხრილი 2: საოჯახო მეურნეობები სასოფლო-სამეურნეო მიწის ფართობის მიხედვით

სასოფლო-სამეურნეო მიწა (ჰექტარები)	საოჯახო მეურნეობათა რაოდენობა	საოჯახო მეურნეობათა წილი სასოფლო-სამეურნეო მეურნეობებში
<0.10	86,988	15.0%
0.10-0.49	201,246	35.0%
0.50-0.99	154,306	27.0%
1.00-1.99	95,399	17.0%
2.00-4.99	27,561	5.0%
5.00-9.99	4,505	1.0%
>10.00	4,072	0.7%

(წყარო: საქსტატი 2014)

სასოფლო მეურნეობათა მიერ 2019 წელს გამოყენებული იყო 48.2 ათასი ტონა მინერალური სასუქი (საქსტატი 2018). გარდა ამისა, პესტიციდებით დამუშავებული ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურებით დაკავებული მიწის ფართობები 2018 წელს იყო 44.7 და 60.9 ათასი ჰექტარი შესაბამისად.

სულ არის 639,963 საოჯახო მეურნეობა. მათი განაწილება მფლობელის ასაკის მიხედვით შემდეგია: მფლობელთა დაახლოებით 6% (38,090) ახალგაზრდაა (35 წელს ქვემოთ), 12% (74,008) არის 35-სა და 44 წელს შორის, 22% (139,109) არის 45-სა 54 წელს შორის, 26% (164,471) არის 55-სა და 64 წელს შორის, ხოლო 35% (224,285) – არის 65 წელს ზევით.

2019 წლის ნოემბრის მდგომარეობით, საქართველოში არის 110 სერტიფიცირებული რეგისტრირებული ორგანიზებული სოფლის მეურნეობის მეურნეობა (CAUCASCERT 2019). რაც შეეხება სასოფლო კოოპერატივებს, რომლებიც ყალიბდება 2013 წლიდან ENPARD-ის პროექტის შედეგად, ამჟამად არის 1039 კოოპერატივი (სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების სააგენტო, 2019).

4. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ისტორია

საქართველოს უახლესი ისტორიის მსგავსად, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ისტორია უხეშად შეიძლება დაიყოს ოთხ პერიოდად, კერძოდ, საბჭოთა პერიოდი, 90-იანები, 5 წელი ვარდების რევოლუციის შემდეგ და 2010-იანები.

საბჭოთა პერიოდი – ცენტრალიზებული მმართველობა

საბჭოთა პერიოდში ცენტრალური მთავრობა დიდ ძალისხმევას ახმარდა ცოდნის განვითარებას და სოფლის მეურნეობაში ადგილობრივი ექსპერტული ცოდნის შექმნას.

საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტი აწვდიდა ცოდნას და ამზადებდა აგრონომებსა და სხვა სპეციალისტებს, ხოლო უამრავი კვლევითი ინსტიტუტი აწარმოებდა გამოყენებით კვლევას და, ასევე, აწვდიდა ექსტენციის მომსახურებას კოლექტიურ მეურნეობებს (Shtaltovna, 2017). 1950-იან წლებამდე, კვლევითი ცენტრები ექვემდებარებოდა ჯერ სოფლის მეურნეობის სამინისტროს და შემდეგ საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიას.

დამოუკიდებელი იურიდიული სტატუსის პერიოდის შემდეგ ისინი გაერთიანდა საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტში და, ამგვარად, შეიქმნა ორგანო, რომელშიც მჭიდროდ ინტეგრირებულია განათლება, კვლევა და ექსტენცია. გარდა ამისა, რუსი აგრონომები ექსტენციის მომსახურებას უწევდნენ ქართველ ფერმერებს (Assche და სხვები, 2013).

1990-იანები – დაშლა და არაფორმალობა

საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ, რთული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამო საქართველომ ვერ შეინარჩუნა აგრარული უნივერსიტეტისა და სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის ფარგლებში შექმნილი ცოდნის ინფრასტრუქტურა (Assche და სხვები, 2013). ამავე დროს, დაიშალა კოლექტიური მეურნეობები და მიწის პრივატიზაციის შედეგად წარმოიქმნა მცირე ფერმები. ცოდნის შექმნა და გაცვლა ძირითადად ხდებოდა არაფორმალურად ფერმერებსა და საზოგადოებრივი აზრის ლიდერებს შორის (მაგალითად, კოლექტიური მეურნეობების ყოფილ ხელმძღვანელები).

საკაშვილის ეპოქა – უფულებელყოფა

2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარება არ იყო პრიორიტეტული, ამიტომ არ იდებოდა ინვესტიციები სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის, კვლევის და საკონსულტაციო სისტემის ხელახალ შექმნასა და ინტეგრაციაში (ევროპული ინიციატივა – ლიბერალური აკადემია, თბილისი 2012). დაიხურა ძველი სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტები და პროფესიული კოლეჯები, ასევე, კვლევითი ინსტიტუტები. მიუხედავად ამისა, ბიზნესის კეთების გაიოლებისთვის ჩატარებული რეფორმების შედეგად ფორმალურმა კერძო სექტორმა დაიწყო განვითარება, რაც მოიცავდა, ასევე, სოფლის მეურნეობის დარგსაც. 2010 წელს საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტი იქნა პრივატიზებული და მისი ქოლგის ქვეშ გაერთიანდა მრავალი ინსტიტუტი (Assche et al 2013).

2010-იანები – გამოცოცხლება

საერთაშორისო დონორებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ხელშეწყობით 2010-იან წლებში სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარებას მიექცა ყურადღება. 2014 წელს შეიქმნა სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი, რომელიც ატარებს და აკოორდინირებს სასოფლო-სამეურნეო კვლევას საქართველოში. მანამდე, 2013 წელს ჩამოყალიბდა საქართველოს რეგიონული სასოფლო-სამეურნეო საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრები, რომლებიც ექვემდებარება სოფლის მეურნეობის სამინისტროს (FAO 2014). საინფორმაციო და საკონსულტაციო ცენტრები არიან სამინისტროს რეგიონული წარმომადგენლები. ისინი ასრულებენ ინფორმაციის გავრცელების ფუნქციას სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის გასაუმჯობესებლად. 2019 წლის შემდეგ საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრები არიან არასამეწარმეო

(არაკომერციული) იურიდიული პირები და ექვემდებარებიან სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სააგენტოს. იმავე წელს სამინისტრომ დაიწყო სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის სტრატეგიის შემუშავება სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) ტექნიკური დახმარებითა და ევროკავშირის ENPARD-ის პროექტის ფინანსური მხარდაჭერით.

საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების შექმნის გარდა 2013 წელი აღსანიშნავი იყო „მცირე ფერმერთა დახმარების საგაზაფხულო პროექტის“ დაწყებით. ამ პროგრამით მცირე ფერმერები იღებენ ორ ბარათს (ვაუჩერს): „სახნავ ბარათს“ მიწის დამუშავების სამუშაოების დასაფინანსებლად და „აგრობარათს“ სასოფლო-სამეურნეო საშუალებების შესაძენად. კვლევამ აჩვენა, რომ პროგრამის შედეგად გაიზარდა მოთხოვნა სასოფლო-სამეურნეო საშუალებებზე და, შედეგად, გაიხსნა ბევრი ვეტერინარული და მცენარეთა დაცვის საშუალებებით მოვაჭრე მაღაზია (ISET 2015). ამჟამად, აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებლები არიან ინფორმაციის მნიშვნელოვანი წყარო ქართველი ფერმერებისათვის.

ამერიკული და ევროპული არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და დონორების თანაარსებობამ გამოიწვია ექსტენციის ორი მოდელის კონკურენცია: თავისუფალი ბაზრის ექსტენცია ამერიკული მოდელით და კაპიტალისტური სახელმწიფოს ექსტენცია ევროკავშირის მოდელით, რომელიც არის ექსტენციის მეტად თანამშრომლობითი ვერსია. შედეგად, საქართველოს სოფლის მეურნეობაში არის ექსტენციის ბევრი მომსახურება და ფორმა, მაგრამ ისინი არ არის სისტემურად ორგანიზებული (Assche et al 2013).

5. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი ქართული სისტემა

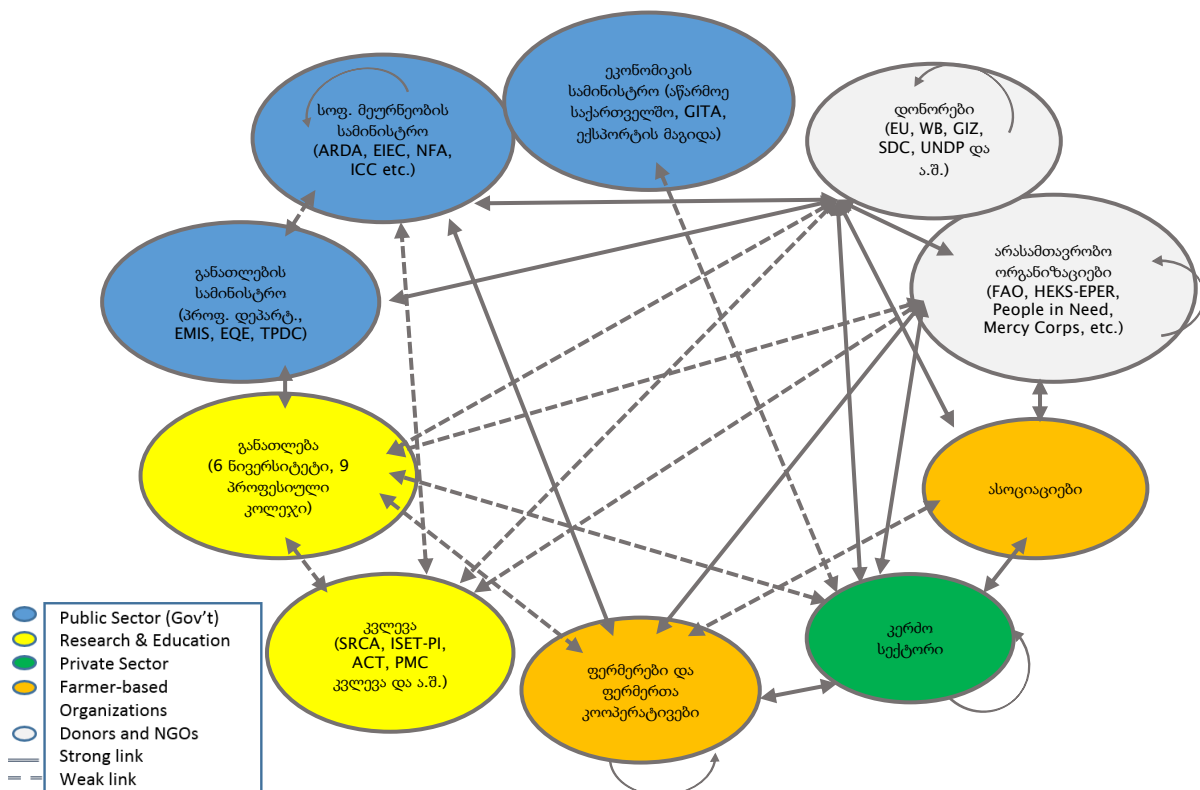
ამ თავში აღწერილია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი სისტემა საქართველოში დიაგრამისა და ინტერაქტიული რუკის მეშვეობით (5.1). ვიზუალიზაციას მოსდევს საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მთავარი მონაწილეების აღწერა (5.2), მათი დაფინანსების წყაროების აღწერა (5.3) და კავშირები და კოორდინაციის მექანიზმები (5.4). ამ თავის ბოლო ნაწილში ნაჩვენებია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი სისტემის ძლიერი და სუსტი მხარეები (5.5) და მისი ტენდენციები (5.6). ეს ინფორმაცია ეყრდნობა ძირითად ინფორმირების ინტერვიუებს, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა ვებსაიტებს და კვლევის გუნდის საკუთარ დაკვირვებებს.

5.1 სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამა და რუკა

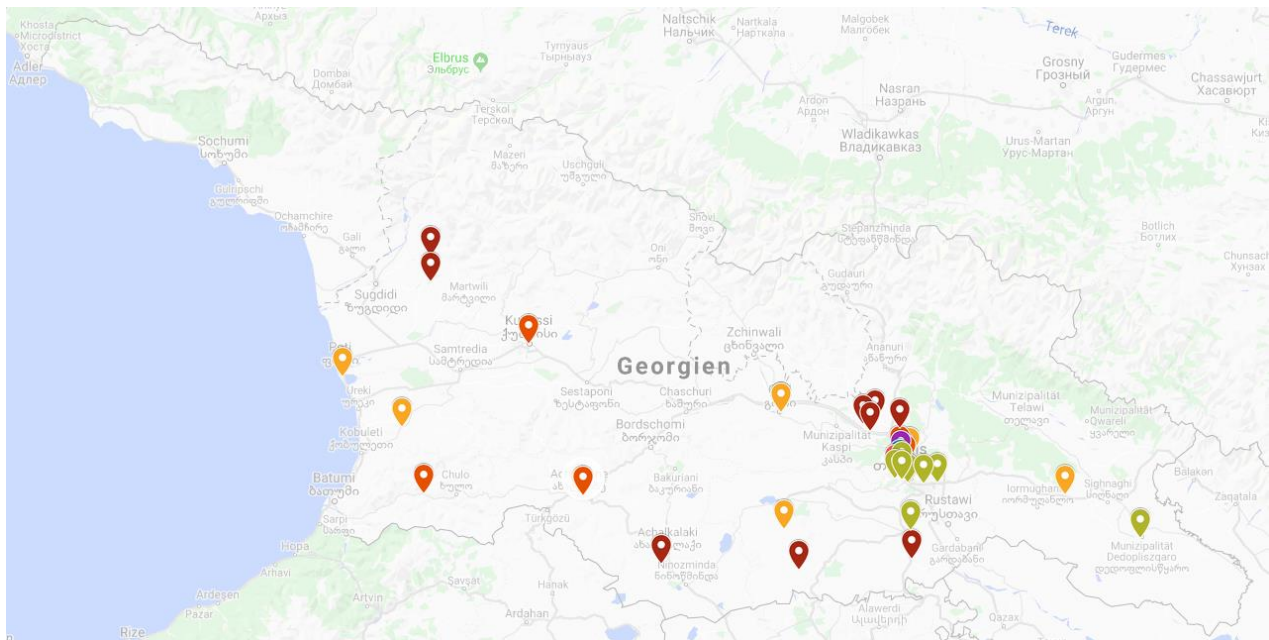
სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემა მოიცავს სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებს, მათ შორის მთავრობას, კვლევით და საგანმანათლებლო ინსტიტუტებს, კერძო სექტორს, ფერმერებსა და ფერმერულ ორგანიზაციებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს და დონორებს. მონაწილეები და მათი კავშირები ვიზუალურად წარმოდგენილია სქემატურ დიაგრამაზე (სურათი 1). დაინტერესებულ მხარეთა ვორჭოპის შემდეგ დიაგრამები მნიშვნელოვნად გადამუშავდა. მათი საწყისი სამუშაო ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ დანართ 4-ში

დიაგრამის გარდა შემუშავდა ინტერაქტიული გეოგრაფიული რუკა, რომელიც ნაჩვენებია სკრინშოტის სახით სურათ 2-ზე და ხელმისაწვდომია ონლაინ [ამ მისამართზე](#).

ეს რუკა არ არის სრულყოფილი, მაგრამ გამოდგება უფრო დეტალური და მომხმარებელზე მორგებული რუკის შესადგენად.

სურათი 1. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის სქემატური დიაგრამა

სურათი 2. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის გეოგრაფიული ინტერაქტიული რუკის სკრინშოტი

5.2 სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეები

ამ ნაწილში აღწერილია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მთავარი ადგილობრივი მონაწილეები, რომლებიც დაყოფილია ხუთ კატეგორიად: მთავრობა, კვლევითი და საგანმანათლებლო დაწესებულებები, კერძო სექტორი, ფერმერული ორგანიზაციები, არასამთავრობო ორგანიზაციები და დონორები.

5.2.1 მთავრობა

საქართველოში მთავრობას აქვს განსაკუთრებული როლი სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში. ეროვნულ დონეზე, პირდაპირ ჩართულია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო და განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო. ზოგადად, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია საჯარო სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციასა და კვლევაზე, ხოლო განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო, სხვა საქმიანობის გარდა, პასუხისმგებელია საგანმანათლებლო პოლიტიკის შემუშავებაზე პროფესიული და უმაღლესი განათლებისათვის სოფლის მეურნეობის ყველა დარგისათვის.

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროში ეროვნულ დონეზე მუშაობს 225 თანამშრომელი. სამინისტროში შედის 14 დეპარტამენტი და 15 დაქვემდებარებული სააგენტო, რომლებიც პირდაპირ ან ირიბად დაკავშირებულია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან. ცხრილ 3-ში ჩამოთვლილია სამინისტროს ყველაზე მნიშვნელოვნად მიჩნეული და, ამის გამო, ამ კვლევის ფარგლებში გამოკითხული ორგანიზაციული ერთეულების ფუნქციები და ზომები.

ცხრილი 3: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან დაკავშირებული ორგანიზაციული ერთეულები გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შემადგენლობაში

ერთეული	ფუნქცია	თანამშრომელთა რაოდენობა
სოფლის მეურნეობის, სურსათისა და სოფლის განვითარების დეპარტამენტი	სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება	12 სათაოში
პოლიტიკის ანალიზის დეპარტამენტი	სტრატეგიების და პოლიტიკის ფორმულირება მთლიანი დარგისთვის, ზოგადი პრიორიტეტების განსაზღვრა, რომელთა მიხედვით სამინისტრო სხვა ერთეულები შეიმუშავებენ სამოქმედო გეგმებს.	11 სათაოში

სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სააგენტო (ARDA)	სამინისტროს მიერ ინიცირებული პროექტების მართვა, 5 რეგიონული საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრის ზედამხედველობა, რომლებიც, თავის მხრივ, კოორდინირებას უწევენ 54 მუნიციპალურ საინფორმაციო საკონსულტაციო ცენტრს. ცენტრებში მუშაობს 247 თანამშრომელი აგრონომიული განათლებით. საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრები არიან სოფლის მეურნეობის სამინისტროს რეგიონული წარმომადგენლები. ისინი ასრულებენ ინფორმაციის გამავრცელებლების ფუნქციას და აწვდიან ხარისხიან სამრჩევლო სერვისს საქართველოში სოფლის მეურნეობის დარგის კონკურენტუნარიანობის გასაზრდელად. საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების მთავარი საქმიანობა არის ფერმერთა ინფორმირება სახელმწიფო პოლიტიკისა და პროგრამების შესახებ, თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო კულტურების წარმოებისა და შენახვის ტექნოლოგიების, ბაზარზე არსებული შესაძლებლობების, იურიდიული და საგადასახადო ვალდებულებების და საძოვრების რაციონალურად გამოყენების შესახებ (FAO, 2014). ამ საქმიანობის გარდა, საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრები ფერმერებისგან აგროვებენ ინფორმაციას და სტატისტიკურ მონაცემებს აგროწარმოების, ადგილობრივი ზოგადი მდგომარეობისა და მიმდინარე მუშაუდვების შესახებ.	4 სათაოში, სულ 247
გარემოს ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი (EIEC)	ექსტენცია, კონსულტაცია და ტრენინგები ცენტრის მუდმივი და უშტატო თანამშრომლების დახმარებით სოფლის მეურნეობისა და გარემოს დაცვის საკითხებთან დაკავშირებით ზემოთნახსენები რეგულარული ტრენინგების გარდა ცენტრი ატარებს სამუშაო შეხვედრებს, შეჯიბრებებს და კონფერენციებს. ის, ასევე, უზრუნველყოფს სხვადასხვა ელექტრონულ მომსახურებას, მათ შორის, ინფორმაციის გავრცელებას ახალი კანონების მიღების, საკანონმდებლო შესწორებებისა და სტრატეგიის ახალი დოკუმენტების შესახებ, ავრცელებს განცხადებების დაგეგმილი საჯარო განხილვების შესახებ. შესაბამის სახელმწიფო ინსტიტუტებისადმი ელექტრონული ინფორმაციის მიწოდების ხელშეწყობა და კოორდინაცია გარემოს დაცვის კანონების დარღვევების შესახებ, გარემოს დაცვის საკითხებზე კითხვების მიღება და სათანადო რეაგირება, გარემოს დაცვის საკითხებზე გამოკითხვების ჩატარება და მათი ანალიზი.	NA
სურსათის ეროვნული სააგენტო (NFA)	ექსტენცია და სურსათის უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის საკითხებზე ინფორმირებულობის გაზრდა. სურსათის ეროვნული სააგენტო ატარებს სურსათის/ცხოველთა საკვების ვეტერინარულ და ფიტოსანიტარულ კონტროლს. ვეტერინარიის მხრივ, სურსათის ეროვნული სააგენტო ატარებს სხვადასხვა დაავადებების რისკების შეფასებას, ვეტერინარული წამლების რეგისტრაციას, აკონტროლებს ვეტერინარული წამლების განაწილებას, უზრუნველყოფს ცხოველთა აღრიცხვას და იდენტიფიკაციას, ზედამხედველობას უწევს ცხოველთა გადაყვანას, ბიოლოგიური ნარჩენების შეგროვებას, გამოყენებას და გადამუშავებას. მცენარეთა დაცვის მხრივ, სურსათის ეროვნული სააგენტოს მთავარი საქმიანობაა ქვეყნის ტერიტორიის დაცვა დაავადებათა გავრცელებისგან. სურსათის ეროვნულ სააგენტოს აქვს 11 რეგიონული ერთეული.	12 სათაოში, სულ 86
სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი (SRCA)	კოორდინირება სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო კვლევის ლოკაციებისა, რომლებიც ატარებენ კვლევას და უზრუნველყოფენ ექსტენციას გარემოს ინფორმაციისა და განათლების ცენტრთან და უნივერსიტეტებთან თანამშრომლობით. სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი ატარებს ფერმერთა ტრენინგებს გარემოს ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის დახმარებით.	5 სათაოში, სულ 200

განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს აქვს 14 დეპარტამენტი და 10 დაქვემდებარებული სააგენტო. ცხრილ 4-ში აღწერილია იმ ორგანიზაციული ერთეულების ფუნქციები და ზომები, რომლებიც მიიჩნევიან ყველაზე მნიშვნელოვნად სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის

სისტემისათვის. ინფორმაციის წყაროა ინტერვიუები სამინისტროს მენეჯმენტის წარმომადგენელთან და შესაბამისი სააგენტოების ვებსაიტები (ცხრილი 4).

ცხრილი 4: განათლების, მეცნიერების, კულტურის და სპორტის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან დაკავშირებული ერთეულები

ერთეული	ფუნქცია	თანამშრომელთა რაოდენობა
პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის განვითარების დეპარტამენტი	პროფესიული განათლების კოორდინირება, პოლიტიკის შემუშავება, ქვემდებარე სააგენტოების და პროფესიული განათლების ინსტიტუტების კოორდინირება სოფლის მეურნეობაზე აქცენტის გარეშე	13 + 5 პროექტის
უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების განვითარების დეპარტამენტი	უმაღლესი განათლების ინსტიტუტებში ჩარიცხვის წესების დადგენა, აგრეთვე, უმაღლეს საგანმანათლებლო ინსტიტუტებში სახელმწიფო სტიპენდიის მოპოვების წესების დადგენა, მოსახლეობის სოციალურად დაუცველი ფენებისათვის გასაცემი სახელმწიფო სტიპენდიების რაოდენობისა და პირობების დადგენა, საშუალო სკოლის მოსწავლეობის ვაუჩერების გაცემა	არ ეხება
განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი	შედეგზე ორიენტირებული ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემის შემუშავება, ხარისხის გაზრდის მექანიზმების გაუმჯობესება კონსულტაციებისა და ტრენინგების მეშვეობით, გლობალური შრომის ბაზრის საჭიროებებზე ორიენტაცია, სიცოცხლის მანძილზე სწავლის წახალისება, ევროპულ უმაღლესი განათლების არეში ინტეგრაციის გაძლიერება	არ ეხება
განათლების მართვის საინფორმაციო სისტემა (EMIS)	განათლებისთვის ხელმისაწვდომი საინფორმაციო-საკონსულტაციო ტექნოლოგიების შემუშავება, მენეჯმენტის საინფორმაციო სისტემის შემუშავება, განათლების შესახებ მონაცემთა შეგროვება და გავრცელება	არ ეხება
მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი (TPDC)	მასწავლებელთა უწყვეტი პროფესიული განვითარებისათვის პოლიტიკის, სტანდარტებისა და ეთიკური ნორმების შემუშავება, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების აქტივობების უზრუნველყოფა	არ ეხება

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში, ასევე, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. სამინისტროს შემდეგი ერთეულები მიიჩნევა ამ სისტემაში მეტად ჩართულად:

- **„აწარმოე საქართველოში“** არის პროგრამა, რომლის ფარგლებში ბიზნესები იღებენ გრანტებს, ასევე გადიან ტრენინგებს ბიზნესის მენეჯმენტსა და წარმოებაში. ეს პროგრამა დაკომპლექტებულია რვა თანამშრომლით, ხოლო კონსულტაციებსა და ტრენინგებს ატარებენ კონტრაქტორი კერძო საკონსულტაციო კომპანიები. პროგრამა „აწარმოე საქართველოში“ ეხმარება მეწარმეებს სოფლის მეურნეობისა და სხვა წარმოების დარგებიდან. ამჟამად დახმარებას იღებს დაახლოებით ორმოცი ბიზნესი საკვებისა და სასმელის კატეგორიაში. მათგან ზოგიერთს აქვს კავშირი ადგილობრივ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებთან (მაგალითად, ხორცის გადამამუშავებლები, ჩირისა და წვენი მწარმოებლები).
- **საქართველოს ინოვაციისა და ტექნოლოგიის სააგენტოს** მიზანია ინოვაციების ხელშეწყობა ტექნოპარკების, ინოვაციის ცენტრების და ფაბლაბების გახსნის მეშვეობით. ამ მიზნის მისაღწევად გაიცემა გრანტები სტარტაპებზე, ხელი ეწყობა ინტერნეტის ხელმისაწვდომობის გაზრდას, ტარდება ტრენინგები და ინიცირდება რეგულაციების ცვლილებები ინოვაციების სტიმულირებისათვის.
- **Dcfta.gov.ge-ის** ექსპორტის დახმარების სამსახური არის საძიებო სისტემა, სადაც დაინტერესებულ პირს შეუძლია მოიძიოს ინფორმაცია ექსპორტისთვის კონკრეტული მოთხოვნების, გადასახადების და საქონლის წარმოშობის ქვეყნის წესების შესახებ.

სხვა სამთავრობო ინსტიტუტები, რომლებიც შედარებით სუსტად არიან დაკავშირებული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან არის იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული სამხარაულის ექსპერტიზის ბიურო, რომელიც ერთვება მაშინ როცა წარმოიშობა დავა და მის გადასაჭრელად გამოიყენება ლაბორატორიული კვლევის შედეგები (მაგალითად, დავა ფერმერებსა და სასოფლო-სამეურნეო საშუალებების მიმწოდებლებს შორის დაბალი ხარისხის, არაეფექტური მასალების გამო); ფინანსთა სამინისტროს შემოსავლების სამსახური, რომელიც იძლევა ინფორმაციას საგაასახადო კანონმდებლობის შესახებ, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო და იძულებით გადაადგილებულთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. ეს უკანასკნელი აწარმოებს შრომის ბაზრის კვლევებს და ადგენს თუ რომელ უნარებზეა მოთხოვნა სხვადასხვა დარგში.

ზემოთნახსენები მონაწილეები მუშაობენ ეროვნულ დონეზე, ხოლო მუნიციპალური ორგანოები ასრულებენ შუამავლის ფუნქციას ცენტრალურ ხელისუფლებასა და მუნიციპალიტეტებში აგილობრივ მოსახლეობას შორის.

5.2.2 განათლება და კვლევა

ცხრილი 5-ში მიმოხილულია საგანმანათლებლო ინსტიტუტები და მათი კავშირები სოფლის მეურნეობასთან

ცხრილი 5: საგანმანათლებლო ინსტიტუტები საქართველოში და მათი კავშირები სოფლის მეურნეობასთან

ინსტიტუტის ტიპი	რაოდენობა	სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული	სახელწოდება
უნივერსიტეტები	30	7	საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტი (თბილისი) საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი (თბილისი) კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი (თბილისი) აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (ქუთაისი) სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (ახალციხე) იაკობ გოგებაშვილის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (თელავი) ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (ბათუმი)
სასწავლო უნივერსიტეტები	20	1	ტბელ აბუსერიძის სასწავლო უნივერსიტეტი (ხიჭაური, აჭარა)
კოლეჯები (მხოლოდ ბაკალავრიატი)	5	არ ეხება	არ ეხება
საჯარო პროფესიული კოლეჯები	17	5	აისი (სათაო – კაჭრეთი, კახეთი, ფილიალები: ქვემო ალვანი, ახმეტის რაიონი და დედოფლისწყარო, კახეთი) პრესტიჟი (თელავი, კახეთი) ოპიზარი (ახალციხე, სამცხე-ჯავახეთი) ფაზისი (ფოთი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი) ილია წინამძღვრიშვილის სახელობის კოლეჯი (მცხეთა-მთიანეთი)
საჯარო – კერძო პროფესიული კოლეჯები	6	2	ჰორიზონტი (ოზურგეთი, გურია) განთიადი (გორი, შიდა ქართლი)
კერძო პროფესიული კოლეჯები	44	2 (3)	ამაგი (გორი, შიდა ქართლი) ფერმერთა სკოლა (ნინოწმინდა, საგარეჯო, კახეთი) 2020 წლის შემოდგომის სემეტრიდან: შვეიცარიული აგრარული სკოლა „კავკასია“ (სარკინეთი, ქვემო ქართლი)

(წყარო: იძულებით გადაადგილებულთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო)

საშუალო სკოლას შედარებით ნაკლები შეხება აქვს სოფლის მეურნეობასთან. 2017 წელს 42 მუნიციპალიტეტის 259 საჯარო სკოლაში დაიწყო პროფესიული განათლების პროგრამა. ამ პროგრამის ფარგლებში მოსწავლეებს შეეძლოთ აერჩიათ 43 სპეციალობიდან ერთ-ერთი, მათ შორის სოფლის მეურნეობა (განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო, 2019).

უმთავრესი საჯარო კვლევითი ორგანიზაციები არის გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი და საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია. მას შემდეგ რაც დაიხურა ძველი კვლევითი ცენტრები, 2013 წელს ჩამოყალიბდა სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. ამჟამად ის ეწევა საქმიანობას მცხეთის მიმდებარე სოფლებში, სადაც განკარგავს მიწის მრავალ ნაკვეთს ერთწლოვანი და მრავალწლოვანი კულტურებით. სხვა ადგილებზე ეწეობა მეცხოველეობის, საკვებწარმოებისა და სხვა დანიშნულების ობიექტები. საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია, რომელიც დაარსდა 1957 წელს, არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირი. ის არის ავტონომიური კვლევითი ინსტიტუტი ავტონომიური ულებებით და ფინანსდება სახელმწიფოს მიერ. აკადემია კოორდინირებს უწევს სამეცნიერო კვლევით აქტივობებს და არის მთავრობის სამეცნიერო მრჩეველი.

არასამთავრობო ტიპის კვლევითი ორგანიზაციები, მათ შორის ISET-ის კვლევითი ინსტიტუტი, ახალგაზრდა ეკონომისტთა ორგანიზაცია, პოლიტიკისა და მენეჯმენტის საკონსულტაციო ჯგუფი, კავკასიის კვლევითი რესურს-ცენტრი, განათლების პოლიტიკის, დაგეგმვისა და მენეჯმენტის საერთაშორისო ინსტიტუტი, ანალიზისა და კონსულტაციის გუნდი, ტრენინგისა და კონსულტაციის ცენტრი და ასე შემდეგ. ამ კვლევითი ორგანიზაციების ძირითადი საქმიანობაა საგანმანათლებლო პოლიტიკისა და რეფორმების ანალიზი, უნივერსიტეტების შესაძლებლობათა გაზრდა და საზოგადოების სიცოცხლის მანძილზე სწავლის პროცესში ჩართულობის მონიტორინგი. ზოგიერთი კვლევითი ორგანიზაცია ფოკუსირებულია სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკის კვლევაზე და პოლიტიკის მრჩეველობაზე, დარგის სუბიექტების შესაძლებლობათა ზრდაზე, აკადემიურ კვლევაზე და სწავლებაზე (მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკა).

კერძო და საჯარო ლაბორატორიები არის შეზღუდული რაოდენობით. აღსანიშნავია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორია. ამჟამად ფუნქციონირებს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის 3 ლაბორატორია თბილისში, ქუთაისსა და ახალციხეში და 8 რეგიონული ლაბორატორია გორში, მარნეულში, დუშეთში, გურჯაანში, ამბროლაურში, ოზურგეთში, ზუგდიდში და ბათუმში (LMA, 2019). გამორჩეულია ანასეულის კერძო ლაბორატორია, რომელიც ეკუთვნის საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტს. საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტი აერთიანებს 21 სამეცნიერო-კვლევით ლაბორატორიას მთელს საქართველოში.

5.2.3 კერძო სექტორი

აგროწარმოების საშუალებათა და სამრჩველო სერვისების მიმწოდებლები არიან ფერმერთათვის ინფორმაციის მთავარი კერძო მიმწოდებლები. აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებლების უმეტესობა საქართველოში სამრჩველო სერვისებსაც აწოდებს ფერმერებს. იმის გამო, რომ საქართველოს სასოფლო დასახლებებში არის აგროწარმოების საშუალებათა მრავალი მაღაზია, ინფორმაციის ამ ტიპის მიმწოდებელი უფრო ხელმისაწვდომი არიან ფერმერთათვის ინფორმაციის სხვა წყაროებთან შედარებით.

აგროწარმოების საშუალებათა ზოგიერთ მიმწოდებელს აქვს სადემონსტრაციო ფერმა და თვითონ არის წარმატებული ფერმერი (მაგალითად, სასოფლო სამრჩველო სერვისი, აგროქიზიყი და ასე შემდეგ). საქართველოში საქმიანობას ეწევა აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებელი რამოდენიმე მსხვილი კომპანია. მათგან ყველაზე ცნობილია „სინგეტა აგროსერვისის“ წარმომადგენლობა საქართველოში, „კარტლისი აგროსისტემს“, შპს „ნობლექსი“, შპს „ბორნ აგრო“, „როქი“ და ასე შემდეგ. მთლიანობაში, არის აგროწარმოების საშუალებათა 40-50 შედარებით მსხვილი მიმწოდებელი/იმპორტიორი, რომელთა საკონტაქტო ინფორმაცია საჯაროა. ამ კომპანიებიდან ყველაზე მსხვილები დეტალურად განხილულია ქვემოთ:

„სინგეტა აგროსერვისი“-ს წარმომადგენლობა კავკასიის რეგიონში საქმიანობას ეწევა 2011 წლიდან. მისი ცენტრალური ოფისი განლაგებულია თბილისში. კომპანიას შვეიცარიიდან შემოაქვს მცენარეთა დაცვის 40-ზე მეტი დასახელების პროდუქტი, ასევე ნერგები შვეიცარიიდან. კომპანია თანამშრომლობს სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევით ცენტრთან. ის ფერმერებსა და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს უტარებს ტრენინგებს და სემინარებს მცენარეთა დაცვის საკითხებზე. „სინგეტას“ იმპორტირებული პროდუქტები იყიდება რამოდენიმე ქართული, სომხური და აზერბაიჯანული დისტრიბუტორი კომპანიის მეშვეობით.

„კარტლისი აგროსისტემს“ 22 წელია საქმიანობს ქართულ ბაზარზე და მომხმარებელს სთავაზობს პესტიციდებს, სასუქს, ნერგებს, ირიგაციის სისტემებს, ინვენტარს და ასე შემდეგ. კომპანია ფლობს სადემონსტრაციო ნაკვეთებს, სადაც ის ცდის მცენარეთა კულტურების ახალ ნაირსახეობებს და წარმოების ახალ ტექნოლოგიებს („კარტლისი აგროსისტემს“, 2019).

შპს „ნობლექსი“ ჩართულია აგრობიზნესში 2005 წლიდან და ამჟამად ამ დარგის ერთ-ერთი უმსხვილესი სადისტრიბუციო კომპანიაა. მას აქვს კორპორატიული ქსელი თბილისსა და კახეთში სახელწოდებით „აგროსფერო“. კომპანიის პროდუქცია მოიცავს მცენარეთა დაცვის პროდუქტებს, მინერალურ სასუქებს, აგროტექნიკას, სათესლე მასალას, წვეთოვან სარწყავ სისტემებს, სამუშაო იარაღებს და სხვა პროდუქციას ფერმერებისთვის, აგრეთვე, ალკოჰოლური და არალკოჰოლური სასმელების წარმოების აღჭურვილობას („აგროსფერო“, 2019).

შპს „ზორნ აგრო“ საქართველოს ბაზარზე წარმოდგენილია 2009 წლიდან. მას შემოაქვს სასოფლო-სამეურნეო აგროწარმოების საშუალებები ევროკავშირიდან, შეერთებული შტატებიდან, იაპონიიდან და თურქეთიდან. ის საქართველოში წარმოადგენს 22 საერთაშორისო ბრენდს, ფლობს ფერმერთა მომსახურების 11 ცენტრს და 30-ზე მეტ საცალო ვაჭრობის ობიექტს. მისი წილი საქართველოს ბაზარზე არის 30% („ზორნ აგრო“, 2019).

სადისტრიბუციო კომპანია **„როქი“** შეიქმნა 2006 წელს. მისი მთავარი საქმიანობაა სასოფლო-სამეურნეო და შინაური ცხოველების მედიკამენტების, ვაქცინების, საკვებისა და საკვები დანამატების, ასევე, ცხოველთა მოვლის საშუალებების სრული სპექტრის რეალიზაცია. „როქი“ ემსახურება 300-მდე ვეტერინარულ აფთიაქს და ფერმერთა მომსახურების ცენტრს (აგროვეტი, 2019).

არიან, ასევე, ორგანულ სასუქებით მოვაჭრე იმპორტიორები. **შპს „ბიოსერვისი“** ქართულ ბაზარზე მუშაობს 2011 წლიდან და შემოაქვს სერტიფიცირებული ორგანული სასუქები ლატვიიდან („ბიოსერვისი“, 2019).

შპს ბიოაგრო არის კიდევ ერთი კომპანია, რომელიც ფერმერებს სთავაზობს ორგანულ აგროწარმოების საშუალებებს. კომპანია, ასევე, ეწევა ორგანული წარმოების შესახებ სწავლებას და კონსულტირებას (ბიოაგრო 2019).

შედარებით მსხვილი კომპანიები მუშაობენ მსხვილ თანამედროვე ფერმერთან და ამარაგებენ მცირე ადგილობრივ აგროწარმოების საშუალებებით მოვაჭრე მაღაზიებს. ცნობილია, რომ ეს მაღაზიები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ფერმერებისთვის პროდუქტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებაში. საკითხავია თუ რამდენად ზუსტი და სათანადოა ეს ინფორმაცია და რამდენად უზრუნველყოფენ ისინი ექსტენციას უფრო ფართო გაგებით. არ არსებობს ასეთი მაღაზიების ოფიციალური მონაცემთა ბაზა, რომლითაც გავიგებდით მათ ზუსტ რაოდენობას. არიან, ასევე, ამ დარგში მომუშავე საერთაშორისო კონსულტანტები. ისინი საექსტენციო მომსახურებას უწევენ, უმეტესად, მსხვილ ფერმერებს, რომელთაც შეუძლიათ მათი დაქირავება.

- **შუამავლები, ბროკერები და შესანახი ობიექტები** მჭიდროდ არიან დაკავშირებული მწარმოებლებთან და, როგორც წესი, იციან თუ როგორია პროდუქტებზე საბაზრო მოთხოვნა. შუამავალთა უმეტესობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის პირველი შემსყიდველია. ისინი შესაძლოა არ იყონ რეგისტრირებული გადასახადის გადამხდელებად და, როგორც წესი, არ არიან ჩართული კონტრაქტით უზრუნველყოფილ ფერმერობაში. მათი ზუსტი რაოდენობა უცნობია.
- **საკვების გადამამუშავებლები**, ჩვეულებრივ, უწესებენ ფერმერებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების სტანდარტებს. იმის გამო, რომ საქართველოში ბევრი არ არის საკვების სრულად, ვერტიკალურად ინტეგრირებული გადამამუშავებელი, მათ უმრავლესობას უწევს მუშაობა ფერმერებთან და/ან დისტრიბუტორებთან, რომლებიც აგროვებენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს და აწვდიან მათ საკვების გადამამუშავებლებს. უმსხვილეს გადამამუშავებელთაგან ზოგიერთია დაკონსერვებული საკვების მწარმოებელი „მარნეული აგრო“, ჩაის მწარმოებელი „გურიელი“ და რძის პროდუქტების მწარმოებელი „სანტე“.

- **საცალო მოვაჭრეები**, საკვების გადამამუშავებელთა მსგავსად, უწესებენ ფერმერებს სტანდარტებს. საქართველოში უმსხვილესი საცალო მოვაჭრეები არიან „კარფური“, „გუდვილი“, „ფრესკო“ და „სპარი“. ისინი არიან არა მარტო თბილისში, არამედ რეგიონებშიც.
- **ბანკები და მიკროსაფინანსო ინსტიტუტები** სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში ჩართული არიან სახელმწიფო სუბსიდირების პროგრამებით. სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სააგენტოს მიერ განხორციელებად სასოფლო-სამეურნეო სესხების პროგრამაში ჩართული არიან კომერციული ბანკები, რომლებიც გასცემენ სესხებს ფერმერებზე და აძლევენ მათ რჩევებს. რჩევები საკმაოდ შეზღუდულია, რადგანაც სამრჩევლო მომსახურება არ არის კომერციული ბანკების მთავარი საქმე. საქართველოში ყველა კომერციული ბანკი არის ჩართული სესხების ამ პროგრამაში.
- **სადაზღვევო კომპანიები**, ბანკებისა და მიკროსაფინანსო კომპანიების მსგავსად, არაპირდაპირ მონაწილეობენ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სააგენტოს მიერ განხორციელებულ სასოფლო-სამეურნეო სადაზღვევო პროგრამების მეშვეობით. ამ პროგრამის ფარგლებში სადაზღვევო აგენტები უზნსნიან ფერმერებს დაზღვევის უპირატესობებს და პირობებს. პროგრამაში მონაწილეობს შემდეგი 7 სადაზღვევო კომპანია: „ალდაგი“, „ჯიპიაი ჰოლდინგი“, „ევრონის ჯორჯია“, „არდი“, „ალფა“, „თიბისი დაზღვევა“, „ქართული სადაზღვევო ჯგუფი“ და „გლობალ ბენეფიტს ჯორჯია“.

5.2.4 ფერმერები და ფერმერული ორგანიზაციები

საქართველოში ინდივიდუალურ ფერმერთა უმეტესობა მცირე ფერმერია მცირე ზომის მიწით. არ არსებობს ფერმების ფორმალური ტიპოლოგია და 5 ჰექტარზე ნაკლების მიწის პატრონი ფერმერები ითვლებიან მცირე ფერმერებად. ქართველ ფერმერები ისევ ხასიათდებიან შედარებით დაბალი კომერციალიზაციის დონით და თანამედროვე ტექნოლოგიებისადმი შეზღუდული წვდომით.

ISSET-ის კვლევითი ინსტიტუტისა და გაეროს განვითარების პროგრამის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად (2016), ქართველი ფერმერები სათანადოდ ვერ აფასებენ ცოდნისა და უნარების მნიშვნელობას და თავის დაბალ პროდუქტიულობას მიაწერენ სხვა ფაქტორებს, კერძოდ, ფინანსების ხელმისაწვდომობისა და მთავრობის ხელშეწყობის ნაკლებობას.

გარდა ამისა, ქართველი ფერმერები სათანადოდ ვერ აფასებენ ფერმერული მეურნეობის მეორად საქმიანობასთან დაკავშირებული ცოდნის მნიშვნელოვნებას (როგორცაა ფერმის მენეჯმენტი, მარკეტინგი და ასე შემდეგ) და ითხოვენ მათი შემოსავლისთვის მნიშვნელოვან ცოდნის შეძენაში დახმარებას (როგორცაა დარგისთვის სპეციფიური ცოდნა წარმოების, მემცენარეობის, მეფუტკრეობის და ასე შემდეგ შესახებ). როგორც მითითებულია შეთავაზების მოთხოვნაში, ფერმერთა საჭიროებებისა და ცოდნისა და ინფორმაციის წყაროების განხილვა ეფუძნება ვარაუდებს. კარგი იქნება სისტემატური ანალიზის ჩატარება ამ ვარაუდების დასადასტურებლად“. ეს ამოცანა ცდება ამ მანდატს და მოითხოვს ცალკე სიღრმისეულ კვლევას.

რაც შეეხება ფერმერულ ორგანიზაციებს, მათში შედიან შემდეგი მონაწილეები:

- **ფერმერთა ასოციაციები** აერთიანებს სექტორულ და მრავალმხარეთულებიან ასოციაციებს. „საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია“ არის მათ შორის უმსხვილესი. ის აერთიანებს 3000 წევრს. მერძევეობის სექტორში შედარებით ბევრი ასოციაციაა (მაგალითად, „საქართველოს რძის ბიზნესი“). მათში გაერთიანებულია არა მარტო ინტენსიური მერძევეობის ფერმები, არამედ რძის პროდუქტების მწარმოებლებიც. სხვა, შედარებით ცნობილი ასოციაციებია „მომავლის ფერმერი“, „რძის პროდუქტების მწარმოებელთა ასოციაცია“, „ქართული ღვინო“ და „ელკანა“.
- **ფერმერთა კოოპერატივები** საქართველოში ჩამოყალიბდა ევროკავშირის ხელშეწყობით ქართული ფერმების წარმოების მასშტაბების გაზრდის მიზნით. ამჟამად არის 1028 კოოპერატივი. უმეტესად, ეს არის საწარმო კოოპერატივები საშუალოდ 11 წევრით თითო (2017).

- ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფები შეიქმნა საქართველოს შერჩეულ მუნიციპალიტეტებში ევროკავშირის ხელშეწყობით საქართველოს სოფლების განვითარების მიზნით. ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფების ძირითადი საქმიანობაა მუნიციპალიტეტის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება და ყველაზე პერსპექტიული ბიზნეს-იდეების გამოვლენა. ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფები გასცემენ გრანტებს იმ ადგილობრივებზე, რომელთა ბიზნეს-იდეა იქნება შერჩეული. იდეების უმეტესობა არ იყო დაკავშირებული სოფლის მეურნეობასთან. დღევანდელ დღემდე ადგილობრივი სამოქმედო ჯგუფების როლი სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში ძალიან შეზღუდულია.

5.2.5 არასამთავრობო ორგანიზაციები და დონორები

დონორები და არასამთავრობო ორგანიზაციები წარმოადგენენ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი სისტემის უძლიერეს მონაწილეებს. დღეისათვის, სისტემას დიდწილად წარმართავენ დონორები. ის დამოკიდებულია მათ მხარდაჭერაზე. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის თემაზე მომუშავე ზოგიერთი დონორია UNDP, SDC, GIZ, WB, KfW და FAO.

არასამთავრობო ორგანიზაციების განმახორციელებელი სააგენტოებია Mercy Corps, People in Need (PIN), OXFAM, CARE, Action against Hunger (ACF) და ასე შემდეგ. არის, აგრეთვე, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები, მაგალითად, ბიზნეს-საკონსულტაციო ორგანიზაციათა ასოციაცია (ABCO).

5.3 დაფინანსების წყაროები

ცხრილი 6-ში მიმოხილულია 24 გამოკითხული მონაწილის დაფინანსების წყაროები.

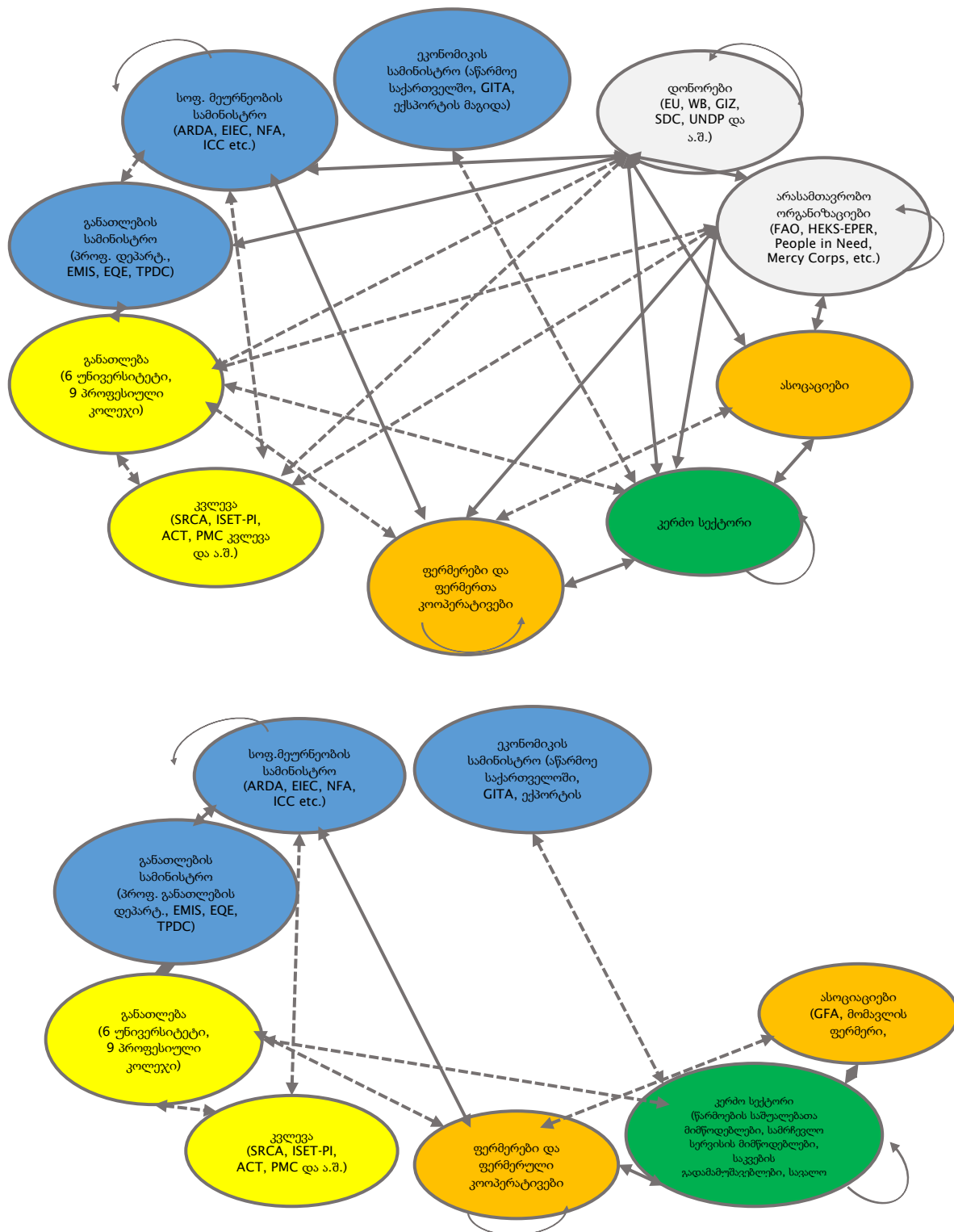
ცხრილი 6: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გამოკითხულ მონაწილეთა დაფინანსების წყაროები

	დაფინანსების წყარო (%)						
	დონორი	სახელმწიფო	რეგიონი	ფონდები	არასამთავრობო ორგანიზაციები	საწევრო გადასახადები	კლიენტები
მთავრობა		100					
	30	70					
	50	50					
	50	50					
	20	80					
		100					
	30	67					3
	20	80					
განათლება და კვლევა	2	98					
		100					
	95						5
	70						30
კერძო სექტორი	18	2					80
	85						15
							100
	80						20
							100
	100						
ასოციაციები და არასამთავრობო ორგანიზაციები	100						
	95						5
	100						
	90				10		
დონორი	100						

ღია ყვითელი = 33% -მდე, საშუალო ყვითელი = 34-66%, მუქი ყვითელი = 67% და მეტი

თუ შევხედავთ ცხრილს, თვალნათლივ ჩანს, რომ მრავალი რესპოდენტი/სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილე საკმაოდ ძლიერადაა დამოკიდებული დონორთა მიერ გამოყოფილ დაფინანსებაზე. თანხები, უმეტესწილად, გამოყოფილია პროექტებისთვის და, სავარაუდოდ, ამოიწურება დროის გარკვეული პერიოდის შემდეგ. დგება ინსტიტუციური მდგრადობის საკითხი. სურათი 3 გვიჩვენებს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამის შედარებას დონორთა დაფინანსებით და მის გარეშე. ვხედავთ, რომ დონორთა დაფინანსების გარეშე რამოდენიმე ინსტიტუტი და ბევრი კავშირი გაქრება ან დასუსტდება. მონაწილეთა ყველაზე სტაბილური ჯგუფი, სავარაუდოდ, იქნება კერძო სექტორი და, ამიტომ, შესაძლოა შეიქმნას დისბალანსი პროდუქტზე ორიენტირებულ და საზოგადო საქონელზე ორიენტირებულ აქტივობებს შორის, განსაკუთრებით, სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის დარგში.

სურათი 3. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა დონორებით და დონორების გარეშე

5.4 კავშირები და საკოორდინაციო მექანიზმები

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეები მრავალმხრივ არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან. ყველა კავშირი, მეტნაკლებად, დაკავშირებულია ცოდნისა და ინფორმაციის გაცვლასთან, მაგრამ წმინდად ინფორმაციისა და ცოდნის გაცვლასთან დაკავშირებულ კავშირთა რაოდენობა შედარებით დაბალია. ასეთი „წმინდად საინფორმაციო“ კავშირთა მაგალითებია:

- მრგვალი მაგიდა, სამეთვალყურეო საბჭოს შეხვედრები და პრეზენტაციები საჯარო სექტორს, ფერმერულ ორგანიზაციებს, დონორებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის;
- ტრენინგები და ფორუმები კერძო სექტორის მონაწილეებს შორის;
- ფერმერულ ორგანიზაციებსა და საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების მიერ ინდივიდუალური ფერმერებისთვის ჩატარებული კონსულტაციები და ტრენინგები

ბევრი კავშირი, დამატებით, შეეხება დაფინანსებას. ეს არის, უმეტესად, პროექტების კავშირები, რომლებიც ეხება დონორებისა და სახელმწიფოს დაფინანსებას.

- პარტნიორობა საჯარო სექტორსა და ფერმერულ ორგანიზაციას შორის დონორის მიერ დაფინანსებული სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების პროგრამის ფარგლებში – „საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია“ მუშაობს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსთან ერთად. მას ევალება შეარჩიოს ფერმები, სადაც პროფესიული განათლების სტუდენტები გაივლიან სამუშაოზე დაფუძნებულ სწავლებას;
- პარტნიორობა საჯარო და კერძო სექტორს შორის სახელმწიფო პროგრამების ფარგლებში: კერძო ბანკები მონაწილეობენ სახელმწიფო პროგრამებში სასოფლო-სამეურნეო სესხების, სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის საკითხებზე;
- ფერმერული ორგანიზაციები ეხმარებიან ფერმერებს დონორთა მიერ დაფინანსებული პროექტების ფარგლებში;
- ერთობლივი პროექტები აგროწარმოების საშუალებათა კერძო მიმწოდებლებსა და პროფესიული განათლების ინსტიტუტებს შორის – მიმწოდებელი RAS-ის ერთობლივი პროექტი პროფესიული განათლების ინსტიტუტ „ოპიზართან“;
- ფერმერული ორგანიზაციები და არასამთავრობო ორგანიზაციები ახორციელებენ დონორების მიერ დაფინანსებულ პროექტებს;
- საჯარო სექტორი და დონორი ორგანიზაციები თანამშრომლობენ კვლევით ორგანიზაციებთან დონორთა მიერ დაფინანსებული პროექტების ფარგლებში.

კავშირები გვიჩვენებს, რომ ინფორმაცია მოგზაურობს ადამიანებთან ერთად და ქმნის შესაძლებლობებს მხარეთა შორის გამოცდილების გაზიარების გზით. ასეთი კავშირების მაგალითებია:

- თანამშრომლობა კვლევით და საგანმანათლებლო ინსტიტუტებსა და საჯარო სექტორს შორის – გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს თანამშრომლები ასწავლიან საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტში;
- თანამშრომლობა კერძო სექტორსა და საგანმანათლებლო ინსტიტუტებს შორის – აგროწარმოების საშუალებათა კერძო მიმწოდებლები ქირაობენ საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულებს;
- უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულები გადიან სტაჟირებას გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სამეცნიერო კვლევით ცენტრში.

არის, ასევე, კავშირები, რომლებიც მოიცავს საქონლისა და მომსახურების გაცვლას სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეებს შორის. მაგალითად:

- საჯარო სექტორი ქირაობს კერძო კომპანიებს საგრანტო პროგრამის ბენეფიციარებისათვის ტრენინგების ჩასატარებლად;

- საჯარო სექტორი აკონტრაქტებს კერძო ლაბორატორიებს ლაბორატორიული ტესტების ჩასატარებლად.

ამ კავშირების უფრო დეტალური აღწერა მოცემულია დანართ 5-ში.

ზემოთხსენებულზე დაყრდნობით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა შორის კავშირების დიდი ნაწილი დაკავშირებულია პროექტებთან. კიდევ ერთი დაკვირვებით, ფერმერები ასოციაციებთან და საჯარო სექტორთან ურთიერთობისას, ჩვეულებრივ, აწვდიან მათ ინფორმაციას თავიანთი საჭიროებების შესახებ, ხოლო თვითონ იღებენ საექსტენციო მომსახურებას და/ან დაფინანსებას. საჯარო სექტორი თავის თავს აღიქვამს შუამავლად ფერმერებსა და დონორ ორგანიზაციებს შორის. უნდა აღინიშნოს, რომ ინტერვიუს დროს რესპოდენტებს ხანდახან აქვთ კავშირების სიძლიერის განსხვავებული აღქმა და ორ მხარეს შეიძლება ერთი და იგივე კავშირი აღექვა განსხვავებულად. ერთ მხარეს შეიძლება შეეფასებინა კავშირი მეორე მხარესთან როგორც ძლიერი, ხოლო მეორე მხარეს იგივე კავშირი მოეხსენიებინა როგორც სუსტი. ეს მიგნება მიაჩნდება სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეების მიერ სხვა მონაწილეებთან კავშირების აღქმის განსხვავებულობაზე. მნიშვნელოვანია სხვადასხვა მონაწილეთა მოლოდინებისა და აღქმის შესაბამისობაში მოყვანა.

გარდა ამისა, ინტერვიუს კითხვების ნაწილი ეხება სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის სხვადასხვა მონაწილეთა საკოორდინაციო მექანიზმებს. „საკოორდინაციო მექანიზმები“ აღნიშნავს პლატფორმებს, მრგვალ მაგიდას, დაგეგმვის ვორქშოფებს და ასე შემდეგ, რომლებშიც ჩართული არიან ინდივიდუალური ინსტიტუტები დაგეგმვის, სინერგიების ან ინტეგრირებული ოპერაციების შექმნის მიზნით, თუ როგორ ფასდება ეს მექანიზმები ეფექტურობის/მორგებულობის მხრივ და უნდა გაუმჯობესდეს თუ არა კოორდინაცია მონაწილეებს შორის და თუ კი, მაშინ როგორ.

ნახსენები იყო კოორდინაციის მექანიზმების სხვადასხვა ტიპები, რომლებიც რესპოდენტებმა მიიჩნიეს თავის სამუშაოსთვის რელევანტურად. მათ შორისაა:

- დარგობრივი საბჭოები, რომლებიც აერთიანებს სოფლის მეურნეობის ქვედარგების ექსპერტებს, მაგალითად, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს 22 დარგობრივი საბჭო (კარტოფილის, ჩაის, რძის პროდუქტების, ცხვრის და ასე შემდეგ), სახელმწიფოს სხვა სააგენტოების საბჭოები/პლატფორმები, მაგალითად, საკვების ეროვნული სააგენტო და სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სააგენტო ან USDA-ს მხარდაჭერით შექმნილი მეცხოველეობისა და მცენარეთა დაცვის ორი პლატფორმა;
- ცხოველთა ჯანმრთელობის სამეთვალყურეო კომიტეტი, რომელიც ჩამოყალიბდა USAID-ის პროექტის ფარგლებში FAO-ს თანამონაწილეობით და რომლის მუშაობის პროცესში მეცხოველეობის საკითხებზე მომუშავე დონორთა და არასამთავრობო ორგანიზაციათა უმეტესობა ერთმანეთს ხვდება და აწვდის განახლებულ ინფორმაციას მიმდინარე და დაგეგმილ აქტივობებზე;
- თემატური სააგენტოთაშორისი საბჭოები ეროვნულ დონეზე, როგორიცაა სოფლის განვითარების პოლიტიკის საბჭო, რომლის სხდომებზე და ვორქშოფებზე განიხილება პრობლემები, ხდება სხვადასხვა ერთეულების სამოქმედო გეგმების გაზიარება და სტრატეგიის განხორციელების პროგრესის შესახებ ერთმანეთის ინფორმირება;
- დონორთა, ასოციაციათა და არასამთავრობო ორგანიზაციათა საქმიანობის კოორდინაციისთვის შექმნილი პლატფორმები, (მაგალითად, დონორთა საკოორდინაციო საბჭო გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროში), უზრუნველყოფენ სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული ყველა აქტივობის, მათ შორის სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის, კარგ კოორდინაციას დონორებსა და სამინისტროებს შორის;
- პროფესიული განათლების საკოორდინაციო მექანიზმები, როგორიცაა პროფესიული განათლების დონორთა საკოორდინაციო შეხვედრა, პროფესიული განათლების ეროვნული საბჭო და პროფესიული განათლების სტრატეგია და სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა (SIAP);
- კოორდინაციისთვის გამიზნული შიდა შეხვედრები და ვორქშოფები მთავრობის ინდივიდუალურ დეპარტამენტებთან.

ზემოთმოყვანილი მაგალითების განხილვის შემდეგ ნათელი ხდება, რომ საკოორდინაციო მექანიზმები მიმართულია, უმეტესად, სახელმწიფო სააგენტოებსა და დონორებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებზე. კერძო

სექტორი, მთლიანობაში, ან არ არის ჩართული ან ჩართულია მხოლოდ ნაწილობრივ. მეტიც, ერთმა რესპოდენტმა კერძო სექტორიდან აღნიშნა, რომ ის ვერ ხედავს კოორდინაციას. „უკვე 25 წელია ერთი და იგივე ტიპის პროექტები სრულდება ძალიან მცირე შედეგებით“. სხვა რესპოდენტმა კერძო სექტორიდან თქვა, რომ იყო სხვადასხვა ინიციატივები რომ შემდგარიყო რეგულარული შეკრებები მრგვალ მაგიდასთან დისკუსიებისთვის. „ჩვენ დავინახეთ, რომ პრაქტიკაში ეს არ მუშაობს. ხანდახან, ასეთი შეკრება დროის კარგავს. აჯობებს, რომ ყველამ გააკეთოს თავისი საქმე და თუ მანდატი გვაძლევს თანამშრომლობის შესაძლებლობას, მონაწილეებმა იმუშავონ ერთად“.

შეგრძნება, რომ „მექანიზმები მიდიან და მოდიან“, რადგანაც საკოორდინაციო მექანიზმები ხშირად პროექტების ნაწილია, გამოიკვეთა რამდენიმე ინტერვიუში. მართლაც, ბევრ საკოორდინაციო მექანიზმში, ასე თუ ისე, პირდაპირ ჩართული არიან დონორები. საკოორდინაციო მექანიზმები შექმნილი იყო პროექტების ფარგლებში და/ან ფინანსური მხარდაჭერა ჰქონდათ საერთაშორისო სააგენტოებისგან. დონორებზე დამოკიდებულობა, ამ კონტექსტში, საკმაოდ აშკარაა. ერთმა რესპოდენტმა აღნიშნა, რომ „არსებული საკოორდინაციო მექანიზმების მდგრადობა უნდა გაუმჯობესდეს. მათი უმეტესობა არსებობს რაღაც პროექტის ფარგლებში და შემდეგ წყვეტს ფუნქციონირებას“. ეს ეხება ასეთი მექანიზმების ორ ძირითად ასპექტს, კერძოდ, მათ ინსტიტუციურ მდგრადობას და გონივრულობას.

ამ გამოწვევის დაძლევის მცდელობის უახლესი მაგალითია სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების ეგრეთწოდებული „დარგობრივი უნარების ორგანიზაციის“ დაფუძნების ინიციატივა. ძირითადი იდეა არის ის, რომ კერძო სექტორი (ანუ ასოციაციები) აქტიურად უნდა იყოს ჩართული პროფესიული განათლების პროგრამებისადმი წაყენებული მოთხოვნების ჩამოყალიბებაში და ხელი შეუწყოს დარგზე მაქსიმალურად მორგებული პროგრამების შექმნას (ანუ გამოყენებულ იქნას მოთხოვნით განსაზღვრის მიდგომა). ეს, ასევე, არის მცდელობა ზოგიერთი აქტივობა გადატანილ იქნას სახელმწიფო სააგენტოებიდან კერძო სექტორში და მოხდეს სახელმწიფოს, სტუდენტებს და ასოციაციებს შორის ამ ტიპის პარტნიორობის ინსტიტუციონალიზაცია. როგორც ეს ერთ-ერთმა რესპოდენტმა აღნიშნა, საჭიროა გაიზარდოს კერძო სექტორის ინფორმირებულობა პროფესიული განათლების მიწოდებაში თავისი როლის შესახებ, მაგალითად, სამუშაოზე დაფუძნებულ სწავლებაში ჩართულობის შესახებ და იმის შესახებ, რომ ასეთი ტიპის საჯარო-კერძო პარტნიორობის გარეშე პროფესიული განათლება წარმოუდგენელია.

თითქმის ყველა ინტერვიუს რესპოდენტი აღნიშნავდა კოორდინაციის გაუმჯობესების საჭიროებას: „ყველა ჩართული მხარე უნდა მოქმედებდეს დამოუკიდებლად, მაგრამ ჩვენ უნდა გავუწიოთ სისტემას კოორდინაცია და უნდა ვიყოთ ინფორმირებული სხვადასხვა მონაწილის მიერ შესრულებული აქტივობების შესახებ“. სხვამ კიდევ აღნიშნა: მნიშვნელოვანია, რომ არ მოხდეს დუბლირება, კონკურენტებს შორისაც კი უნდა იყოს კოორდინაცია“. რა თქმა უნდა, ძალიან გამოკვეთილია კოორდინაციისა და თანამშრომლობის გამოწვევა, რადგანაც სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეებს, ნაწილობრივ მაინც, დაფინანსების ერთი და იგივე წყაროები აქვთ და, ამის გამო, ისინი ხშირად კონკურენტები უფრო არიან ვიდრე თანამშრომლები. ინფორმაციის გაზიარების საკითხი და ცოდნის ერთობლივად შექმნის საკითხი, ასევე, შეფერხებულია დაფინანსების დომინანტი მექანიზმით. იმის გასაგებად თუ რა მუშაობს და რა არა, შეიძლება იყოს არსებული პლატფორმებისგან და ინიციატივებისგან მიღებული გაკვეთილების გაანალიზება მოცემულ კონტექსტში წარმატების ფაქტორების უკეთ გასაგებად. უნდა გვახსოვდეს, რომ კოორდინაცია არ ნიშნავს აუცილებლად ინტეგრაციას, რა თქმა უნდა.

5.5 ძლიერი და სუსტი მხარეები

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის უკეთ გაგება შეიძლება მისი ძლიერი და სუსტი მხარეების გააზრებით. ზოგიერთი მათგანი შეჯამებულია ქვემოთ.

ძლიერი მხარეები

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ძლიერი სისტემის შექმნის ერთობლივი ნება. ზოგადად, არსებობს დიდი დაინტერესება რომ შეიქმნას სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ძლიერი სისტემა და იმის აღიარება, რომ კარგად ფუნქციონირებადი ცოდნის სისტემა მნიშვნელოვანია სოფლის

მეურნეობის დარგის სიძლიერისათვის. მთავრობას, დონორებთან ერთად, მიზნად აქვს დასახული ხელშეწყობი გარემოს შექმნა რამდენიმე ინიციატივით სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა გასაძლიერებლად, (მაგალითად, შეღავათიანი სესხები, სუბსიდიები ფერმერთათვის და აგროსაწარმოთათვის, პროფესიული კოლეჯების უზრუნველყოფა ინფრასტრუქტურით).

ქსელები ქვეყნის მასშტაბით. არსებობს სხვადასხვა, მთელ ქვეყანაში გაშლილი ქსელები, როგორცაა სახელმწიფოს საექსტენციო სისტემა (საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრები) და აგროწარმოების საშუალებათა კერძო მაღაზიები. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ეს ქსელები კარგად ასრულებენ თავის ფუნქციას, მაგრამ მათი არსებობა თავისთავად ძლიერი მხარეა.

„ცვლილების ლიდერები“. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ერთ-ერთი დიდი აქტივია ინოვაციური, უნარიანი, კარგი კავშირების მქონე და ძლიერი პიროვნებები – არა მარტო კერძო სექტორში, სადაც ისინი მეტად ჩანან, არამედ მთელ სისტემაში. ზოგიერთი ჩემპიონი/ლიდერი ფერმერი, ისევე როგორც აგროსურსათის ღირებულებათა ჯაჭვის შემავალი და გამომავალი ნაწილის მონაწილეები (მაგალითად, აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებლები, საკვების გადამამუშავებლები) არიან ცვლილების მამოძრავებლები სოფლის მეურნეობის დარგში ინოვაციების დანერგვით.

სუსტი მხარეები

შეთანხმებულობის ნაკლებობა. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართულ სისტემაში მრავალი მონაწილეა, მაგრამ მათ არ აქვთ გააზრებული ის, რომ ისინი ყველა მუშაობენ ერთ მთლიან სისტემაში და შეაქვთ მასში წვლილი. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მისწრაფება ცოდნის ძლიერი სისტემისაკენ (იხილეთ ზემოთ), ნაკლებია „ერთ ნაწილში ჯდომის“ გაგება, როგორც ეს აღნიშნა ერთ-ერთმა რესპოდენტმა. ეს, ასევე, აფერხებს სისტემის საერთო ხედვას მომავალში.

კოორდინაციის ნაკლებობა. ზოგიერთი დონორის დაფინანსებული პროექტი და პროგრამა კონკურენციას უწევს და აღუბლირებს სხვას, ერთმანეთის შევსების ნაცვლად. კერძო სექტორის მონაწილეებს შორის არსებობს შიდადარგობრივი კოორდინაციის ნაკლებობა, მაგალითად, ასოციაციების სახით. გარდა ამისა, მთავრობა და კერძო სექტორი ერთმანეთს საკმაოდ სკეპტიკურად უყურებენ. კოორდინაციის ნაკლებობას განაპირობებს, აგრეთვე, გაურკვევლობა სტრატეგიაში სამიზნე ფერმებისა და ფერმერების ტიპის შესახებ.

მდგრადობის ნაკლებობა. სახელმწიფოს ან დონორების მიერ დაფინანსებულ ბევრ ინიციატივას აკლია გრძელვადიანი მდგრადობის უზრუნველყოფი მექანიზმები.

კვალიფიკაციათა ნაკლებობა. არსებობს სათანადო თანამედროვე ცოდნისა და უნარების მქონე სასოფლო-სამეურნეო პროფესიონალთა სიმცირე. მონაწილეთა უმეტესობა, საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების ჩათვლით, განიცდის კვალიფიციერებული, უნარიანი თანამშრომლების სიმცირეს. მათ მიერ გამოყენებული ინფორმაცია და მეთოდები ხშირად მოძველებულია ან მხოლოდ ნაწილობრივ პასუხობს ფერმერთა საჭიროებებს.

სასოფლო-სამეურნეო შრომის ბაზარზე უნარების შეუსაბამობა. არსებობს საკმაოდ დიდი შეუსაბამობა სასოფლო-სამეურნეო პროგრამებზე ნასწავლებ თეორიასა და ქართველი ფერმერების ყოველდღიურ პრაქტიკას შორის იმის გამო, რომ შრომის ბაზრის საჭიროებები არ არის კარგად შესწავლილი. გარდა ამისა, სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების კურსები ყველაზე სუსტია პროფესიული განათლების სხვა პროგრამებს შორის. უნარების ამ შეუსაბამობის დასაძლევად, 2019 წლის დეკემბერში ჩამოყალიბდა დარგობრივი უნარების ორგანიზაცია, რომელშიც გაერთიანებული არიან საჯარო და კერძო სექტორის წარმომადგენლები სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების კურიკულუმის ერთობლივად ჩამოსაყალიბებლად შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად.

საინფორმაციო – საკონსულტაციო ცენტრების გადატვირთულობა. საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრებს აქვთ ბევრი დავალება, მათ შორის მონაცემების შეგროვება ფერმის დონეზე. ამას ხმარდება მათი რესურსები, რაც

ასუსტებს ცენტრების მიერ მათი ძირითადი მოვალეობის შესრულების უნარს, კერძოდ, სათანადო, თანამედროვე და მორგებული რჩევების გაცემას სოფლის მეურნეობის დარგში.

კონტროლის ნაკლებობა აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებელ მცირე მაღაზიებზე. სახელმწიფოს მხარდაჭერამ გამოიწვია აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებელთა რაოდენობის ზრდა, ასევე, გამოიწვია მათი ცოდნის ფრაგმენტაცია და მათი საქმიანობის კონტროლის ნაკლებობა. საკითხავია მაღაზიების მეპატრონეთა მიერ მიწოდებული ინფორმაციის ხარისხი.

მონაცემთა რელევანტურობისა და ხარისხის არასაიმედოობა. ბევრმა რესპოდენტმა აღნიშნა, რომ სხვადასხვა სახელმწიფო ინსტიტუტები (მაგალითად, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქსტატი) აგროვებენ ბევრ მონაცემებს, მაგრამ რომ ამ მონაცემების რელევანტურობა და ხარისხი მათთვის არ არის სანდო. გარდა ამისა, როგორც ჩანს, მონაცემები გამოიყენება მხოლოდ ნაწილობრივ, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი სრულად არ გამოიყენება გადაწყვეტილებების მიღებისას და პოლიტიკის შემუშავებისას. ამგვარად, სოფლის მეურნეობის დარგში მონაცემებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მიღება და პოლიტიკის შემუშავება ჯერ მისაღწევია.

ფერმერთა საჭიროებისა და პრაქტიკის შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობა. პოლიტიკისა და პროექტების შემუშავებისა და განხორციელებისას ხშირად გამოიყენება „ზემოდან ქვემოთ“ მიდგომა. ნაკლებად არის შესწავლილი თუ როგორ ქმნიან, აზიარებენ და იძენენ ცოდნას ფერმერები და რა სახის რჩევა სჭირდებათ მათ.

5.6 ტენდენციები

საქართველოში ფერმერობა და სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული პროფესიები საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში იყო დაუფასებელი. ისინი აღიქმებოდა როგორც ჩამორჩენილობის მატარებელი და ასოცირდებოდა სიღარიბესთან. ბოლო დროს ეს დამოკიდებულება იცვლება, განსაკუთრებით, სოფლის ახალგაზრდობაში და სასოფლო-სამეურნეო პროფესიები თანდათან უფრო პოპულარული ხდება. ამჟამად, სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულ კურსებზე კოლეჯებსა და უნივერსიტეტებში მეტი სტუდენტი აბარებს (საქსტატი 2019). სულ უფრო მეტი ფერმერი და აგროკომპანია იყენებს წარმოების ახალ ტექნოლოგიებს (მაგალითად, წვეთოვან მორწყვას), რაც ხელს უწყობს ახალგაზრდების მიზიდვას. გარდა ამისა, ბანკები და მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები ქმნიან ფერმერებსა და აგრობიზნესებზე მორგებულ პროდუქტებს, რაც არის დაფინანსების პოტენციური წყარო ამ ცვლილების პროცესში, (მაგალითად, სესხების მორგება სახელმწიფოს ან დონორთა მიერ დაფინანსებულ პროექტებზე).

თავისთავად, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემა ვითარდებოდა უფრო ზოგადად. ეს თვალნათლივ ჩანს საჯარო სექტორში, რომელიც განვითარებად სამართლებრივ და პოლიტიკურ ჩარჩოშია მოქცეული, მაგალითად, ახალი კანონი პროფესიული განათლების შესახებ და ამ ბოლოს დამტკიცებული ექსტენციის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (მათ შორის, საპილოტე რეგიონებში აქტივობების, მობილური ექსტენციის, ელექტრონული ბიბლიოთეკისა და სხვათა ჩათვლით). აგროპოლიტიკა იცვლება და ვითარდება არა მარტო ფორმულირების მხრივ, არამედ განხორციელებისკენ მისწრაფების მხრივ. 2013 წლიდან საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების სისტემის გაძლიერება (ინტეგრირებული, მაგრამ დეცენტრალიზებული) ამის დამადასტურებელია, ხოლო სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შერწყმა გარემოს დაცვის სამინისტროსთან მიუთითებს გარკვეულ სწრაფვაზე ინტეგრაციისკენ. ამასთანავე, მსგავსი მოვლენა შეინიშნება კერძო სექტორშიც, სადაც მისი წევრები უფრო აქტიურდებიან და იზრდება მისი ჩართულობა. ეს განსაკუთრებით გამოკვეთილია სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციაში და, გარკვეულწილად, სასოფლო-სამეურნეო პროფესიულ განათლებაშიც. ამ სფეროში განსაკუთრებული ინიციატივაა შვეიცარიული სასოფლო-სამეურნეო სკოლა „კავკასია“, რომელიც 2020 წლის შემოდგომიდან მსურველებს მიაწოდებს პროფესიულ განათლებას შვეიცარიული კურიკულუმით. საინტერესოა თუ რამდენად პოპულარული და მისაბამი გახდება ეს სკოლა და რამდენად წაახალისებს ის მსგავს ინიციატივებს.

დონორთა და განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციების ხელშეწყობით კავშირები და კომუნიკაცია (და, ნაწილობრივ, ასევე კოორდინაცია) სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა შორის უმჯობესდება და ინერგება სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების პრაქტიკა. გარდა ამისა, გააქტიურდნენ

ფერმერული ორგანიზაციები. ასეთი ფერმერული ორგანიზაციების რაოდენობა საკმაოდ დიდია (ქვედარგობრივი ან ქოლგა ორგანიზაციები). ისინი ძლიერდებიან და იზრდება მათი აღიარება დარგის დაინტერესებულ მხარეთა მიერ (მაგალითად, ფერმერები, მთავრობა, დონორები). ამასთან კავშირშია მისწრაფება დიგიტალიზაციისკენ (გაციფრებისკენ). იქმნება სულ უფრო მეტი ონლაინ პლატფორმა, მაგალითად, ვებსაიტები, სოციალური მედია (მაგალითად, facebook), აპლიკაციები (მაგალითად, აგრონავტი, ტრაქტორი), ვიდეო გაკვეთილები და ასე შემდეგ.

ამ ტენდენციების რაოდენობის ნახვის შემდეგ რჩება ერთი კითხვა: რომელ გზას აირჩევს საქართველო სტრუქტურული განვითარების მხრივ, მაგალითად, ფერმერთა რაოდენობის თუ ფერმათა ზომის ზრდისა? ეს მჭიდროდ არის დაკავშირებული მეორე კითხვასთან: აკმაყოფილებს თუ არა ფერმერთა მოთხოვნებს ამჟამინდელი სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის სისტემა (საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრებით და ასე შემდეგ) და ამჟამინდელი სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების სისტემა, უფრო ზოგადად კი, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა მთლიანობაში ცვალებადი პოლიტიკის გარემოში და ცვალებად ეროვნულ, რეგიონულ და გლობალურ ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ და სოციალურ პირობებში.

6. შედარება ევროკავშირთან

რადგანაც სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ეს ანალიზი მჭიდრო კავშირშია PROAKIS პროექტთან, აზრი აქვს ჩვენი მიგნებების შედარებას იგივე ფაქტორებთან ევროკავშირის 27 წევრ ქვეყანაში. PROAKIS ქვეყნის ანგარიშებზე დაყრდნობით, კნიერიმმა და პრაგერმა (Knierim and Prager, 2015) გაწერეს ევროკავშირის 27 ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემები მატრიცაში მათი სიძლიერისა და ინტეგრაციის დონის მიხედვით. ისინი განსაზღვრავენ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ძლიერ სისტემას როგორც სისტემას, რომელსაც ჰყავს ძლიერი მონაწილეები, აქვს გამოყოფილი რესურსები (მაგალითად, საჯარო ინვესტიციები) და რომელიც ასარგებლებს ფერმერებს.

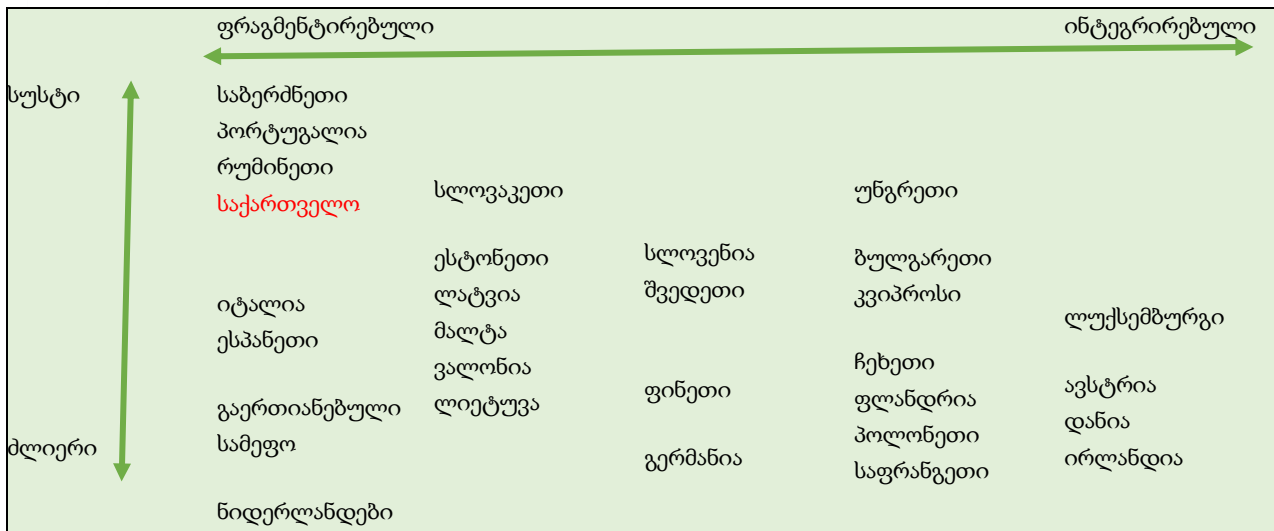
ამის საპირისპიროდ, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სუსტ სისტემას აკლია ეს თვისებები და სამრჩევლო სერვისი სუსტად აღწევს ფერმერებამდე. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ინტეგრირებული სისტემის მთლიანობას ინარჩუნებს მაკოორდინირებელი ორგანო და ეროვნული პოლიტიკა, რომელიც აყალიბებს კავშირებს სისტემის შიგნით, მაშინ როცა სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ფრაგმენტირებულ სისტემაში ცოდნის რამდენიმე, პარალელურად მომუშავე დამოუკიდებელი ქსელია. ისინი არ არიან კარგად კოორდინირებული და, როგორც წესი, კონკურენციას უწევენ ერთმანეთს.

თუ შევხედავთ მატრიცას (სურათი 4), ნათელი ხდება, რომ არსებობს სისტემათა დიდი მრავალფეროვნება. ეს ფაქტი აიხსნება ქვეყნების განსხვავებული ისტორიული, პოლიტიკური და ეკონომიკური კონტექსტით (Kania და სხვები, 2014). არის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის როგორ ძლიერი და სუსტი, ფრაგმენტირებული სისტემები, ასევე, ძლიერი (და არა სუსტი) ინტეგრირებული სისტემები და სისტემები მათ შორის. ორი მაგალითი: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა ნიდერლანდებში ხასიათდება ფერმერთათვის სამრჩევლო მომსახურების გამწევი მრავალი მონაწილის არსებობით და მათი ფუნქციებისა და აქტივობების შეჯვარებით (Caggiano, 2014). მიუხედავად იმისა, რომ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ჰოლანდიური სისტემა ძალიან ფრაგმენტირებულია, ის ითვლება ძალიან ძლიერ სისტემად, რადგანაც მონაწილეები არიან ძლიერი და ისინი ფერმერებს აწვდიან სათანადო ცოდნასა და ინფორმაციას.

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ირლანდიური სისტემა ძალიან ინტეგრირებულია უნიკალური ეროვნული ორგანოს მეშვეობით, რომელსაც თეაგასკი (Teagasc) ეწოდება (სოფლის მეურნეობისა და საკვების განვითარების ორგანიზაცია). მასში გაერთიანებულია კვლევა, ექსტენცია და განათლება (Prager და Thomson, 2014). თეაგასკის აქტივობებს ემატება კერძო სასოფლო-სამეურნეო კონსულტანტებისა და კვლევითი ორგანიზაციების, სხვადასხვა საჯარო სამსახურების და სხვა მონაწილეების საქმიანობა. შედეგად, ირლანდიას აქვს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ძალიან ძლიერი სისტემა, რომელიც, უმთავრესად, დაფინანსებულია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან და დაფუძნებულია ფერმერებისგან ღირებულების 33%-ის ამოღების მოდელზე.

ზემოთმოყვანილ ანალიზზე, განსაკუთრებით ძლიერი და სუსტი მხარეების აღწერაზე დაყრდნობით, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი ქართული სისტემა შეიძლება მიჩნეულ იქნას ძალიან ფრაგმენტირებულად და საკმაოდ სუსტად. ეს დადასტურდა 13 დეკემბერს ჩატარებულ ვორქშოფზე, სადაც ჩართულმა მხარეებმა საქართველო მატრიცაზე განათავსეს საბერძნეთის, პორტუგალიის და რუმინეთის გვერდით (სურათი 4). ყველა შეთანხმდა იმ აზრზე, რომ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემა უნდა გაძლიერდეს (ანუ ჩაიწიოს მატრიცაზე ქვემოთ), მაგრამ ვერ შეთანხმდნენ იმაზე თუ როგორი უნდა იყოს მისი ინტეგრაციის დონე.

სურათი 4. საქართველოს ადგილი სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ევროპულ სისტემაში

(წყარო: Knierim და Prager, 2015; საკუთარი მონაცემები)

PROAKIS-ის კვლევაში ქვეყნები, ასევე, იქნენ კატეგორიზებული დაყოფილი სამრჩევლო სერვისების (ცხრილი 7) წარმმართველი მიმწოდებლის მიხედვით. პრაგერმა და სხვებმა (2015) ისინი დაყვეს საჯარო, კერძო, ფერმერულ და არასამთავრობო მიმწოდებლებად. ევროკავშირის ქვეყნების უმეტესობაში სასოფლო-სამეურნეო სამრჩევლო სერვისებში დომინირებენ ფერმერული ორგანიზაციები ან საჯარო ორგანიზაციები (11 და 8, შესაბამისად), მაგრამ არის, ასევე, ქვეყნები სადაც წარმმართველია კერძო ორგანიზაცია (ესტონეთი, ნიდერლანდები). 6 ქვეყანაში (გერმანია, მალტა და ასე შემდეგ) დომინანტი ორგანიზაციები შერეულია.

რაც შეეხება საქართველოს, სასოფლო-სამეურნეო რჩევას აქ აწვდის ყველაზე ორგანიზაცია, არ არის გამოყოფილი რომელიმე კონკრეტული ჯგუფი. ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს დასკვნა გაკეთებულია ინფრასტრუქტურული თვალსაზრისით და არა ფერმერთა თვალთახედვიდან. ფაქტობრივად, ადგილობრივი ცოდნა, რომელსაც ვერ აღწერ და ინტუიციურად შეიძინება და არაფორმალური კავშირები, ალბათ, საქართველოში რჩევის ყველაზე მნიშვნელოვანი წყაროა, განსაკუთრებით, მცირე ფერმერებს შორის – ჰიპოთეზა, რომელიც უნდა იქნას შესწავლილი.

ცხრილი 7: წარმმართველი სამრჩევლო ორგანიზაციების ტიპები ევროკავშირის 27 ქვეყანაში

წარმმართველი მონაწილის ტიპი	ქვეყანა							
საჯარო	ბულგარეთი	საბერძნეთი	უნგრეთი	ირლანდია	ლატვია	პოლონეთი	რუმინეთი	სლოვაკეთი
კერძო	ესტონეთი	ნიდერლანდები						
ფერმერული ორგანიზაცია	ავსტრია სლოვენია	ბელგია ესპანეთი	კვიპროსი შვედეთი	დანია	ფინეთი	საფრანგეთი	ლიეტუვა	პორტუგალია
საჯარო/კერძო	ჩეხეთი	გაერთიანებული სამეფო						
საჯარო/კერძო/ფერმერული	გერმანია	იტალია	მალტა					
საჯარო/ფერმერული	ლუქსემბურგი							
კერძო/საჯარო/ფერმერული/არასამთავრობო	საქართველო							

(წყარო: პრაგერი და სხვები, 2015, საკუთარი მონაცემები)

PROAKIS-ის კვლევაზე დაყრდნობით, კნიერმმა და სხვებმა (2015) შეიმუშავეს პოლიტიკის რეკომენდაციები, რომლებიც შესაძლოა გამოსადეგი იყოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის შემდგომი განვითარებისათვის. ეს რეკომენდაციები ეხება პოლიტიკის შემუშავებას, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მართვას და კონკრეტული მონაწილეების ხელშეწყობას.

პოლიტიკის დიზაინი გულისხმობს ყურადღების მეტ გამახვილებას ინოვაციებზე და ცოდნისა და მრჩეველობითი სისტემების სისტემურ შეფასებაზე, ხოლო მთავრობასთან დაკავშირებული რეკომენდაციები მეტად მიმართულია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გამოყენებაზე დიაგნოსტიკისთვის და პოლიტიკის შემუშავებისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში კვლევითი პრაქტიკის წახალისებისთვის. რაც შეეხება კონკრეტული მონაწილეების ხელშეწყობას, რეკომენდაციებში ხაზგასმულია საჯარო და კერძო სამრჩეველო სერვისების როლი. კნიერმმა და სხვებმა (2015), ასევე, განიხილეს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა ტრენინგისა და განათლების ხელშეწყობისა და მრავალმონაწილიანი ინოვაციის ქსელების შემუშავების მნიშვნელოვნება.

7. დასკვნა

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა არის საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების განუყოფელი ნაწილი. ზემოთ წარმოდგენილი მიგნებები გვიჩვენებს, რომ ეს სისტემა შედგება მრავალგვარი მონაწილეებისაგან (როგორც საჯარო, ასევე კერძო), რომლებიც ერთმანეთთან მრავალმხრივ არიან დაკავშირებული. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამა მხოლოდ მიახლოებული ვიზუალიზაციაა, მაგრამ მაინც მიანიშნებს სისტემის ზედმიწევნით დინამიურ და რთულ ბუნებაზე. მონაწილეთა სხვადასხვა ტიპებს აქვთ განსხვავებული როლები, ნაწილობრივ განსხვავებული სამიზნე კლიენტები და განსხვავებული გავლენა თავის ქსელებზე, მაგრამ ისინი ყველა თანაბრად მნიშვნელოვანია სისტემის ზოგადი ფუნქციონირებისათვის. ინდივიდუალურ მონაწილეებს და ჯგუფებს შორის მრავალგვარი კავშირების არსებობა არ უნდა ავურიოთ კოორდინირების უნართან. ფაქტობრივად, შიდადარგობრივი და დარგთაშორისო კოორდინაციის საჭიროება აღიარებულია ბევრი რესპოდენტის მიერ. მათ, ასევე, დაასახელეს მეტად ჩართულობითი მონაწილეობის საჭიროება, განსაკუთრებით, კერძო სექტორისგან. ამ კონტექსტში ღირებულია ის, რომ მთავრობაც და დონორებიც სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ძლიერ სისტემას მიიჩნევენ სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების უმთავრეს ნაწილად, წარმოაჩენენ ამ საკითხს და გამოყოფენ რესურსებს ცვლილებების მოსახდენად. მიუხედავად ამისა, ამჟამინდელი მდგომარეობით, სისტემა დიდწილად დამოკიდებულია საერთაშორისო დაფინანსებაზე (დონორები, მულტილათერალურები), რაც იწვევს კონკურენციას და არა თანამშრომლობას. მთლად გარკვეული არაა თუ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის რომელი ელემენტი შენარჩუნდება დაფინანსების შეწყვეტის შემდეგ.

დღეისათვის, მნიშვნელოვანია ერთობლივად შემუშავდეს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის სტრატეგიული გეგმა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება საქართველოში უფრო ზოგადი პოლიტიკის მიზნებთან. რადგანაც მთავრობა ეხლა აერთიანების სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების (და ექსტენციის) სტრატეგიებს, იდეალური მომენტიამ ამ კონცეფციის ჩართვისთვის ამ სტრატეგიებში და სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ერთობლივი ხედვისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებისთვის. ამ ყველაფერთან ერთად, საქართლოს სოფლის მეურნეობაში სტრუქტურული ცვლილების საკითხი მოითხოვს მაქსიმალურ ყურადღებას, რადგანაც ამით განისაზღვრება სამიზნე კლიენტურა და მიმართულება, რომლითაც წარიმართება სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა მომავალში.

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის პოზიციონირების მხრივ, ეს კვლევა წარმოაჩენს სამ მნიშვნელოვან შექმნილ წარმოდგენას: 1) სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი სისტემის შედარებით სუსტად და შედარებით ფრაგმენტირებულად აღქმა მონაწილეთა მიერ; 2) საერთო აღიარება იმისა, რომ ეს სისტემა უნდა გაძლიერდეს, მაგრამ 3) არ არსებობს საერთო ხედვა იმისა თუ რა მიმართულებით უნდა განვითარდეს ის. ეს არის ფუნდამენტური კითხვა, რომელსაც უნდა გაეცეს პასუხი, ხოლო შემდეგ განისაზღვროს თუ რა ღონისძიებებია მისაღები ამ განვითარების მისაღწევად.

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის შემდგომი განვითარებისთვის უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ძლიერ და არა სუსტ მხარეებზე. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის დღევანდელი სისტემის გამოკვეთილი სიძლიერეები ცოტაა – სახელდობრ, საერთო ნება, ქსელები ქვეყნის მასშტაბით და „ცვლილების ლიდერები“ (იხილეთ ზემოთ), მაგრამ ეს ყველაფერი ემყარება ყველაზე ღირებულ რესურსს: ხალხს.

8. რეკომენდაციები

ზემოთმოყვანილი ანალიზის საფუძველზე მკვლევართა ჯგუფმა შეიმუშავა შემდეგი რეკომენდაციები. ზოგიერთი მათგანი ეხება სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართულ სისტემას ზოგადად, ხოლო ზოგიერთი კი ეხება სისტემის კონკრეტულ მონაწილეებს. რეკომენდაციებში მითითებულია ინტერვენციის პოტენციური წერტილები, ასევე, გაეროს განვითარების პროგრამის პოტენციურ როლი. მოკლედ რომ ვთქვათ, გაეროს განვითარების პროგრამა შესაძლებელია ჩაერთოს სამ მთავარ სფეროში, კერძოდ: 1) ადვოკატირება და ორგანიზების უნარი ანუ სწორი საქმის გაკეთება; 2) კონკრეტული ქმედებების პილოტირება გაუმჯობესებისთვის ანუ საქმის გაკეთება სწორად და 3) კვლევა და სწავლა (1)-ის და (2)-ს ხელშესაწყობად.

რეკომენდაცია 1

მოათავსეთ და დააინტეგრირეთ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა სტრატეგიის და პოლიტიკის უფრო დიდ კონტექსტში. დარწმუნდით, რომ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის სტრატეგიული გეგმა შეესაბამება საქართველოში პოლიტიკის უფრო ზოგად მიზნებს. რადგანაც მთავრობა ამჟამად აერთიანებს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგიებს, ეხლა იდეალური მომენტი ამ კონცეფციის ჩართვისთვის ამ სტრატეგიებში და სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის ერთობლივი ხედვისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებისთვის. შესაძლოა, უმჯობესი იყოს რომ ამ პროცესს წარმართვადეს მთავრობა, მაგრამ ყველა დაინტერესებული მხარე აქტიურად უნდა იყოს ჩართული.

რაც შეეხება ხედვას, აღსანიშნავია ორი მომენტი: 1) მნიშვნელოვანია გაირკვეს ტერმინ AKIS (სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა) ანუ გადაწყდეს რას აღნიშნავს I ამ სიტყვაში – information (ინფორმაცია) თუ innovation (ინოვაცია). ამის მიხედვით ისაზღვრება თუ რომელი მონაწილეები და პროცესებია ჩართული; 2) სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა პოტენციურად აწარმოებს ბევრ საზოგადოებრივ საქონელს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის გარდა, მაგალითად, გარემოს და ლანდშაფტის მენეჯმენტი, საკვების უვნებლობა და სამუშაო ადგილების შექმნა, ასევე, ფერმის შიდა და გარე დივერსიფიკაცია. ეს ასპექტები თანაბრად უნდა იქნას აწონილი ქვეყნის პოლიტიკის დღის წესრიგში.

რეკომენდაცია 2

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა როლებისა და პასუხისმგებლობების გარკვევა. იმუშავეთ როლების, ინსტიტუტების გამოკვეთილი პროფილის გარკვევაზე და ისეთ მოწყობაზე, რომლითაც თავიდან არიდებული იქნება დუბლირება. აღიარეთ, რომ მონაწილეთა სხვადასხვა ტიპებს სხვადასხვა როლები და პრიორიტეტები აქვთ (საზოგადოებრივი საქონელი, პროდუქტიულობის გაზრდა, ხარისხის უზრუნველყოფა და ასე შემდეგ), სხვადასხვა სამიზნე კლიენტურა (მცირე და დიდი, თვითკმარი და კომერციული ფერმები) და სხვადასხვა გავლენა მათ ქსელებზე, მაგრამ ისინი თანაბრად მნიშვნელოვანი არიან სისტემის ფუნქციონირებისათვის.

რეკომენდაცია 3

გააძლიერეთ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ძირითადი მონაწილეები.

ყოველმხრივ, მიზანმიმართული ინტერვენციები ძირითადი მონაწილეებს შესაძლებლობათა გასაზრდელად შესაძლოა ქმედითი აღმოჩნდეს. თვალსაჩინოებისთვის მოვიყვანთ მაგალითს: საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების თანამშრომლებმა, ტექნიკური ცოდნის გარდა, უნდა იცოდნენ და, სასურველია, ჰქონდეთ გამოცდილება ექსტენციის მეთოდოლოგიაში. იმის გამო, რომ საქართველოში ასეთი ხალხის ნაკლებობაა, საჭიროა შესაძლებლობათა გაზრდა, ნაწილობრივ, სამუშაოზე სწავლება. სამცხე-ჯავახეთის უნივერსიტეტში სწავლებასა და ექსტენციაში მაინორის შემოღება კარგი დასაწყისია, რასაც უნდა მიბაძონ სხვა უნივერსიტეტებმა. საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების თანამშრომლებმა უნდა

მოიცვან მრავალი თემა – სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან ღირებულების დამატებამდე, პარა-სოფლის მეურნეობა და ასე შემდეგ. შესაძლოა, აზრი ჰქონდეს გუნდებში სხვადასხვა სპეციალობის თანამშრომელთა ჩართვას (არა მარტო აგრონომებისა, არამედ, მაგალითად, სოფლის განვითარების სპეციალისტთა და სოციალურ მუშაკთა) და მათ გარდაქმნას „ინფორმაციისა და კონტაქტის ბროკერებად“, რომლებიც აკავშირებენ ფერმერებს კონკრეტული თემების უფრო ღრმა ცოდნისა და გამოცდილების მქონე ცოდნის ცენტრებთან (ინსტიტუტები, ინდივიდები, ციფრული რესურსები).

რეკომენდაცია 4:

კონკრეტულ მონაწილეთა და ფრაგმენტირებულ ქვესისტემათა შორის კავშირების გაძლიერება. შეეცადეთ დააკავშიროთ მონაწილეები და გააძლიეროთ მთავარი კავშირები, რათა გამოსწორდეს ზოგიერთი გამოკვეთილი ნაკლოვანება, რათა სისტემამ უკეთ იმუშავოს. ამაში შესაძლოა შედიოდეს შემდეგი:

- გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო/ განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო: ორ სამინისტროს შორის გაცვლა და გაზიარება კარგად სრულდება, მაგრამ კოორდინაციისა და თანამშრომლობის მექანიზმები მათ შორის გასაძლიერებელია. ეს მნიშვნელოვანია სასოფლო-სამეურნეო პროფესიულ განათლებასა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციას შორის მეტი ინტეგრაციის ლეგიტიმაციისთვის საველე დონეზე.
- სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლება / სასოფლო-სამეურნეო ექსტენცია: ხელი შეუწყვეთ სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლებისა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის უფრო მჭიდროდ დაკავშირებას, მაგალითად, სადაც ეს შესაძლებელია, რეგიონული საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების კოლეჯებში ფიზიკური ინტეგრაციით, ზოგიერთი თანამშრომლის სასოფლო-სამეურნეო პროფესიულ განათლებასა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციაში მუშაობით (შვეიცარიის მაგალითი), საერთო სასწავლო ტურების ორგანიზებით სამრჩევლო სერვისის მიმწოდებლებისთვის და სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების მიმწოდებლებისთვის ან იმ საგანმანათლებლო და ტრენინგის სერვისების განსაზღვრით, რომლებიც შეიძლება იქნას გაზიარებული რამდენიმე ჩართული მხარის მიერ.
- საჯარო/კერძო: ორივე სექტორი მნიშვნელოვანია, ზოგადად, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემისთვის და, კერძოდ, სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლებისა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციისთვის. ზოგიერთ შემთხვევაში, ეს ორი უნდა ავსებდეს ერთმანეთს (მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო ექსტენცია აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებლებისა, რომელიც მიმართულია წარმოებაზე და საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრებისა, რომელიც მიმართულია საზოგადოებრივ საქონელზე), ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია მუშაობა მეტი ინტეგრაციისთვის, (მაგალითად, საჯარო-კერძო პარტნიორობა, თანადაფინანსება, ერთობლივი „წარმატების ცენტრები“, სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლება და ასე შემდეგ).
- კვლევა /პრაქტიკა: მნიშვნელოვანია ცოდნის ნაკადების გაზრდა და კავშირების გაძლიერება გამოყენებით კვლევასა და ფერმერულ პრაქტიკას შორის და კვლევაში მონაწილეობითი მიდგომის გაძლიერება.

რეკომენდაცია 5

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეთა შორის კოორდინაციისა და თანამშრომლობის სტიმულირება. იმის უკეთ გასაგებად თუ რას აქვს შედეგი და რას – არა, უნდა გავაანალიზოთ არსებული პლატფორმებიდან და ინიციატივებიდან მიღებული გაკვეთილები. უნდა აღინიშნოს, რომ კოორდინაცია არ ნიშნავს აუცილებლად ინტეგრაციას.

რეკომენდაცია 6

კონკრეტული სასოფლო-სამეურნეო დომენებისათვის ცოდნის ცენტრების გაძლიერება. შეკრიბეთ ცოდნა ერთად ნაცვლად მისი გაფანტვისა. საუკეთესო შემთხვევაში, ასეთი „ცოდნის ცენტრები“ ემსახურებიან როგორც სასოფლო-სამეურნეო პროფესიულ განათლებას, ასევე სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციას. ისინი, შესაძლოა, იყონ ახლადშექმნილი ან ეს ფუნქცია მიენიჭოს არსებულ სტრუქტურას. ასეთი ცენტრები შეიძლება გახდნენ ღირებული პლატფორმები პროფესიული განათლებისა და სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლებისათვის, აგრეთვე, მოკლევადიანი ტრენინგის კურსებისთვის და ტექნიკური მხარდაჭერისთვის.

რეკომენდაცია 7

ისარგებლეთ ინდივიდუალური შესაძლებლობით. იმისათვის, რომ სისტემა გახდეს მეტად მდგრადი, საჭიროა უფრო ძლიერი ინსტიტუციონალიზაცია, ამგვარად, ინდივიდუალური შესაძლებლობიდან („ცვლილების ლიდერები“) ინსტიტუციურ შესაძლებლობებზე გადასვლა. ამით სისტემა გაძლიერდება შიგნიდან გარეთ და ქვემოდან ზემოთ.

რეკომენდაცია 8

ხელი შეუწყვეთ ციფრულ ტრანსფორმაციას და ისარგებლეთ არსებული საინფორმაციო ტექნოლოგიების აპლიკაციებით. ცოდნისა და ინფორმაციის მოძრაობის ეფექტურობის გასაზრდელად მთავრობამ და დონორებმა უნდა შეუწყონ ხელი ადამიანის და ქალაქის მეშვეობით გადაცემის არხების შევსებას საინფორმაციო კომუნიკაციების ტექნოლოგიების არხებით. ასეთი არხები იძლევა საშუალებას გაუმჯობესდეს წვდომა ინფორმაციაზე, გაიოლდეს საჭირო ინფორმაციის შერჩევა, გაიზარდოს მხარეთა ჩართულობა, გაუმჯობესდეს კავშირები და ერთობლივი შედეგების მიღება (სასოფლო-სამეურნეო კვლევის კომიტეტი, 2019). საქართველოში ამჟამად ხელმისაწვდომი აპლიკაციები, მაგალითად, Traktor, Agronavi უფრო ინტენსიურად უნდა იქნას გამოყენებული ინფორმაციისა და ცოდნის გაცვლისთვის.

რეკომენდაცია 9

იმოქმედეთ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ინსტიტუციური და ფინანსური მდგრადობის მისაღწევად. ინსტიტუციური და ფინანსური მდგრადობის ნაბიჯ-ნაბიჯ მისაღწევად საჭიროა კრიტიკული გააზრება და კონსტრუქციული ზომების მიღება. ეს თანაბრად ეხება ინსტიტუტებს (მაგალითად, ფერმერთა ასოციაციებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს და ასე შემდეგ) და პროცესებს (მაგალითად, საკოორდინაციო მექანიზმებს). საერთაშორისო დაფინანსებისგან ასეთი დამოუკიდებლობა შეიძლება დადგეს პირდაპირი სამთავრობო მხარდაჭერის (ეროვნული, რეგიონული), საწევრო გადასახდების, მომსახურების გაწევის გადასახადებისა და მსგავსთა შედეგად. უპირველეს ყოვლისა, დონორთა შემდგომ პერიოდში საჭიროა მთავრობის მიერ გრძელვადიანი მზადყოფნის განცხადება სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ინფრასტრუქტურის გასაუმჯობესებლად დროის, რესურსებისა და ძალსხმევის ინვესტირებისთვის. ეს მზადყოფნა უნდა აისახოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან დაკავშირებულ სამოქმედო გეგმებში. ესეთი სამოქმედო გეგმები უნდა მოიცავდეს: 1) კონკრეტულ ქმედებებს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დაინტერესებულ მხარეთა თითოეული ტიპისათვის (ფერმერები, აგრობიზნესები, კერძო სამრჩევლო სერვისები, კვლევითი და საგანმანათლებლო ინსტიტუტები და ასე შემდეგ), ასევე, ამ დაინტერესებულ მხარეთა შორის შესაძლო თანამშრომლობის დეტალებს (მაგალითად, შესაბამის სტიმულებს); 2) არსებული პროექტების (და მათი საკოორდინაციო მექანიზმების) ინსტიტუტებად გარდაქმნის რეალურ გზებს.

რეკომენდაცია 10

ხელი შეუწყვეთ ჩართულობით მიდგომას. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის

კონცეფციის მიზანია შეცვალოს ინოვაციის განვითარებისა და ინფორმაციის გადაცემის სწორხაზოვანი გაგება, რომლის მიხედვით კვლევითი ინსტიტუტები აწარმოებენ ცოდნას, ექსტენცია გადასცემს მას

ფერმერებს და ფერმერები იყენებენ მას. უნდა იყოს პირიქით: ფერმერები და სხვა არააკადემიური დაინტერესებული მხარეები ჩართული არიან პროცესის ყველა ეტაპზე, რისი შედეგიცაა ცოდნისა და ინოვაციის თანაშემოქმედება და თანამფლობელობა. ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ ახალი ტექნოლოგიებისა და პრაქტიკის შემუშავებაში ნამდვილად იყონ ჩართული ფერმერები და სხვა არააკადემიური მხარეები. ამგვარად, მთავრობას და დონორებს შეუძლიათ ხაზი გაუსვან ინფრასტრუქტურულ ხედვას (ინსტიტუტების მხარდაჭერა სტრუქტურული ფონდებით) და პროცესის ხედვას (ინოვაციების პროცესების ხელშეწყობა სტიმულებით). ევროკავშირის რამდენიმე ეგრეთწოდებული „მრავალმონაწილიანი“ პროექტი შეიძლება გამოდგეს როგორც მაგალითი, რათა ვისწავლოთ მათი გამოცდილებიდან.

რეკომენდაცია 11.

გააძლიერეთ გამოყენებითი კვლევა. გამოყენებითი კვლევა საქმიანობის ადგილზე ძალიან მნიშვნელოვანია, მითუმეტეს მრავალფეროვანი აგროეკოლოგიური ზონებისა და წარმოების სისტემების პირობებში. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა ეხება არა მარტო კავშირებს, კოორდინაციას და ქსელებს, არამედ, ასევე, კონკრეტული, სასარგებლო ახალი ცოდნის, საერთაშორისო გამოცდილებისა და საუკეთესო პრაქტიკის ადგილობრივ კონტექსტზე მორგებას. გააძლიერეთ კავშირები უნივერსიტეტებს, საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრებს, სასოფლო სამეურნეო პროფესიული განათლების კოლეჯების სტუდენტებს, კერძო სექტორსა და ფერმერებს შორის.

რეკომენდაცია 12

ჩადეთ ინვესტიცია მომავლის პროფესიონალებში. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემა მოითხოვს პროფესიონალ მასწავლებლებსა და ექსტენციის მუშაკებს, რომლებსაც ექნებათ თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო ცოდნა და მეთოდოლოგია. ამის ხელშეწყობა შეიძლება მოტივირებული ახალგაზრდების სწავლის ხელშეწყობით მაღალხარისხიან ქართულ და საერთაშორისო უნივერსიტეტებში, ასევე, საზაფხულო სკოლებისა და სხვა ღონისძიებების ორგანიზებით, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი ხდება ცოდნის გაცვლა და ერთობლივი სწავლა.

რეკომენდაცია 13

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა არის ძალიან დინამიური – მიჰყევით მას. დარწმუნდით, რომ გაქვთ მექანიზმი ამ დინამიური და მუდმივად განვითარებადი სისტემის ცვლილების თვალყურის სადევნელად. დააწესეთ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემისა და მისი მარეგულირებელი და პოლიტიკის ჩარჩოს რეგულარული სწრაფი შეფასების და აღრიცხვის პროცედურა. ასეთი მიმოხილვით უნდა მოხდეს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ინრასტრუქტურის, ფრაგმენტირებულობის/ინტეგრაციის და მთავარი უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების ცვლილების აღწერა. ცვლილების თვალყურის დევნება საშუალებას მოგვცემს შემუშავდეს გონივრული პოლიტიკა და აქტივობების გეგმები სისტემის მორგებისა და გაუმჯობესებისათვის.

სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემასთან დაკავშირებული აქტივობების რეგულარულ მიმოხილვას თან უნდა ახლდეს კომუნიკაციის მკაფიო გეგმა, რომელიც დაეხმარება დაინტერესებულ მხარეებს მათი როლებისა და ვალდებულებების გააზრებაში, თავიდან აგვაცილებს დუბლირებას და დაგვეხმარება ვისწავლოთ სხვადასხვა ინიციატივებისგან. ამ აზრით, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა შეიძლება გამოყენებულ იქნას დაინტერესებულ მხარეთა ანგარიშვალდებულებისათვის.

რეკომენდაცია 14

ისწავლეთ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სხვა სისტემებიდან, უმთავრესად, ევროკავშირიდან. ევროკავშირი ლიდერობს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზის, შეფასების და გააზრების საქმეში როგორც თეორიაში, ასევე პრაქტიკაში, აგრეთვე, ევროკავშირის

27 სხვადასხვა სისტემაში სწავლის თვალყურის დევნებაში. ეს არის სწავლის მდიდარი წყარო, საიდანაც შეგვიძლია გავიგოთ, შედარების პერსპექტივიდან მაინც, თუ რა ელის საქართველოს. უახლესი პუბლიკაცია ამ საკმეში, მაგალითისათვის, არის დოკუმენტი სახელწოდებით „მზადება სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მომავლისთვის ევროპაში“ (სასოფლო-სამეურნეო კვლევის კომიტეტი, 2019), რომელიც მოიცავს 2021 -2027 წლების პერიოდს.

რეკომენდაცია 15

ჩადეთ ინვესტიცია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის აღქმაში „ქვემოდან ზემოთ“. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ფორმალური სისტემა მხოლოდ მაშინ არის სიცოცხლისუნარიანი, თუ ის შეესაბამება ფერმერთა საჭიროებებს და პრაქტიკას, რაც ამჟამად არ არის კარგად გაგებული, ამიტომ საჭიროა ინფრასტრუქტურული ანალიზი შეიქმნას „ქვემოდან ზემოთ“ ანალიზით. პასუხი უნდა გაეცეს ძალიან მნიშვნელოვან კითხვებს, კერძოდ: 1) როგორ და რომელი წყაროებიდან იღებენ ფერმერები ცოდნასა და ინფორმაციას ინოვაციების შესახებ; 2) რამდენად შეესაბამება სერვისის მიმწოდებელი კომპანიების შეთავაზებები ფერმერთა საჭიროებებს და 3) რა როლს თამაშობენ ფორმალური ინსტიტუტები ფერმერთა ინოვაციებთან დაკავშირებულ ქცევაში და გადაწყვეტილებების მიღებაში. ეს საშუალებას მოგვცემს სიღრმისეულად შევისწავლოთ სისტემა და რეკომენდაციები, რომლებსაც წვლილი შეაქვთ პოლიტიკისა და განვითარების ინტერვენციების მონაცემებზე დაყრდნობით შემუშავებას, რაც საჭიროა ცოდნისა და სიცოცხლისუნარიანი ინოვაციების ეფექტური ერთობლივი შექმნისთვის და, ამგვარად, წახალისოს საქართველოში სოფლის მეურნეობისა და სოფლის ინკლუზიური და მდგრადი განვითარება.

9. გამოყენებული მასალები

- ACDA (სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების სააგენტო), 2019. კოოპერატივების მონაცემთა ბაზა, <http://acda.gov.ge/index.php/eng/cooperatives>
- აგროსფერო, თარიღის გარეშე. ჩვენს შესახებ, <https://agrosphere.ge/en/about>
- Assche, K., Hornidge, AK., Shtaltovna, A., Boboyorov, H., 2013. შემცნებითი კულტურები, ცოდნის კულტურები და სასოფლო-სამეურნეო გამოცდილების გარდამავლობა. სასოფლო განვითარება ტაჯიკეთში, უზბეკეთში და საქართველოში.
- APRC-HAFL, 2019a. გამოყენებითი კვლევა სოფლის განვითარების პროექტებში სამხრეთ კავასიაში. კონცეფცია (გამოუქვეყნებელი)
- APRC-HAFL, 2019b. საქართველოს სოფლის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციის ქვემოდან ზემოთ და ზემოდან ქვემოთ ანალიზი. კონცეფცია (გამოუქვეყნებელი)
- Barjolle D, 2011. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის სისტემა. ქვეყნის ანგარიში შვეიცარია. ციურიხი, შვეიცარია, 93 p.
- Bioagro, 2019. ჩვენ შესახებ, <http://bioagro.ge/chvens-shesakheb>
- Bioservice, 2019. ჩვენ შესახებ, <http://www.bioservice.ge/ჩვენ-შესახებ>
- Born Agro, 2019. ჩვენ შესახებ, <https://bornagro.ge/ka/about>
- Caggiano M, 2014. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა და სამრჩველო სერვისები ნიდერლანდებში, PROAKIS პროექტის ანგარიში
- ქართლის აგროსისტემები, 2019. კომპანიის შესახებ, <http://www.cartlis.ge/about>
- CAUCASCERT 2019. ოპერატორის რეესტრი, <http://caucascert.ge/en/operators/operators-register>
- DFID 2003. განვითარების ინსტრუმენტები. სახელმძღვანელო განვითარების აქტივობებში ჩართულთათვის
- ევროპული ინიციატივა – ლიბერალური აკადემია თბილისში, 2012. საქართველოს ტრანსფორმაცია – დამოუკიდებლობის 20 წლის
- EU SCAR (სასოფლო-სამეურნეო კვლევის მუდმივი კომისია), 2019. მომავალი სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემისათვის მზადება. ბრიუსელი, ბელგია
- FAO (გაეროს განვითარების პროგრამის სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია), 2014. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს საინფორმაციო და საკონსულტაციო მომსახურების ცენტრების განხილვა და შეფასება, თბილისი, საქართველო
- საქსტატი (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური) 2018. სტატისტიკური პუბლიკაცია: საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2018, თბილისი, საქართველო, 2019
- საქსტატი 2014. გამოკითხვა საქართველოს სოფლის მეურნეობის შესახებ 2014, თბილისი, საქართველო
- საქსტატი 2019. სოფლის მეურნეობის და სურსათის უვნებლობის სტატისტიკა <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/196/agriculture>
- Hornidge AK, Shtaltovna A, Schetter C (eds.), 2016. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ცოდნის სისტემები პოსტსაბჭოთა საზოგადოებებში, ბერნი, შვეიცარია
- ISSET, 2015. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ბარათის პროგრამის შეფასება
- Kania J, Vinogradnik K, Knierim A (eds.), 2014. WP3 – სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა ევროკავშირში: აღრიცხვა, საბოლოო ანგარიში. PROAKIS, Krakow, Poland, 105 p.
- Knierim A, Dirimanova V, Kania J, Labarthe P, Laurent C, Madureira L, Prager K, 2015. PROAKIS პოლიტიკის რეკომენდაციები

Knierim A, Boenning K, Caggiano M, Cristóvão, Dirimanova V, Koehnen T, Labarthe P, Prager K, 2015. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის კონცეფცია და მისი რელევანტურობა ევროკავშირის შერჩეულ წევრ ქვეყნებში. სოფლის მეურნეობის მიმოხილვა

Knierim A, Prager K, 2015. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემები ევროპაში. სუსტი თუ ძლიერი, ფრაგმენტირებული თუ ინტეგრირებული? PROAKIS

Labarthe P, Caggiano M, Laurent C, Faure G, Cerf M, 2013. სასოფლო-სამეურნეო სამრჩევლო სერვისების ფუნქციონირებისა და დინამიკის აღსაწერად არსებული კონცეფციები და თეორიები PROAKIS, 24 p.

LMA (საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ლაბორატორია), თარიღი არ არის. ლაბორატორიის ისტორია, <http://www.lma.gov.ge/Ge/Page/History/>

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2019. სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის ეროვნული სტრატეგია 2018-2020 (სამუშაო ვერსია)

განათლების, მეცნიერების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო, 2019. პროფესიული განათლება სკოლაში, 25.02.2019, <https://www.mes.gov.ge/content.php?id=8983&lang=eng>

Prager K, Knierim A, Labarthe P, Madureira L, Dirimanova D, Kania J, 2015. ფერმერთა ხელშეწყობის პერსპექტივები: სამრჩევლო სერვისები ევროპულ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემებში, ბროშურა, PROAKIS

Prager K, Thomson K, 2014. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემები და სამრჩევლო სერვისები ირლანდიის რესპუბლიკაში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემების აღრიცხვისათვის PROAKIS, 2013. PROAKIS სახელმძღვანელო სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის აღრიცხვისათვის, განახლება 2013 წლის აპრილი (გამოუქვეყნებელი)

PROAKIS, 2015. ფერმერთა ხელშეწყობის პერსპექტივები: სამრჩევლო სერვისები ევროპულ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში. <https://cordis.europa.eu/project/rcn/105025/reporting/de>

Roqi, 2019. ჩვენ შესახებ, <http://agrovet.ge/index.php?m=21>

Shtaltovna A, 2017. ექსტენციის სერვისების განვითარება პოსტსაბჭოთა, კონფლიქტის შემდგომ საქართველოში In: Namara PE and Moore A (eds.), 2017. სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის შესაძლებლობის გაზრდა კონფლიქტის შემდგომ გარემოში CAB International, Urbana, USA, 270 p.

გაეროს განვითარების პროგრამა, 2019. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზი, სამუშაოს აღწერა

მადლიერება

ჩვენ, კვლევის ჯგუფს ISET-იდან და BFH-HAFL-იდან, გვსურს გამოვხატოთ ჩვენი მადლიერება გაეროს განვითარების პროგრამის გუნდისადმი და შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტოსადმი ჩვენთვის საინტერესო და აქტუალური მანდატის მონიჭებისთვის და მთელი პროცესის განმავლობაში თანამშრომლობისთვის. ჩვენ, ასევე, მადლობას ვუხდით ყველა ინტერვიუს პარტნიორს და ვორქშოფის მონაწილეებს მათი დროისა და შეტანილი ღირებული წვლილისათვის.

დანართები

დანართი 1: სამუშაოს აღწერა: მანდატი გაეროს განვითარების პროგრამა, პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის პროექტი

შეთავაზების მოთხოვნის დანართი 4

საქართველოს ეროვნული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზი

სამუშაოს აღწერა

შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტო/გაეროს განვითარების პროგრამის პროექტი „საქართველოში სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული პროფესიული განათლებისა და ტრენინგის სისტემის მოდერნიზაცია“ ხელს შეუწყობს ეფექტური საჯარო-კერძო პარტნიორობის და სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების და ექსტენციის სისტემების შემდგომ განვითარებას და გაძლიერებას, რომლებიც უზრუნველყოფენ სათანადო, მაღალი ხარისხის სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული განათლების და ექსტენციის სერვისების მიწოდებას. პროექტი აცხადებს შეთავაზებების მოწვევას ეროვნული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზისთვის.

I. ინფორმაცია არსებულ მდგომარეობაზე

გაეროს განვითარების პროგრამის/ შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტოს თანამშრომლობა პროფესიული განათლებისა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის საკითხებზე დაიწყო 2008 წელს. ხელი შეეწყო ეფექტური პოლიტიკის შემუშავებას, პროფესიული განათლების სერვისის მიმწოდებელთა შესაძლებლობების ზრდას, პროფესიული განათლებისა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის სერვისების ხარისხის გაუმჯობესებას პროფესიული განათლების ინსტიტუტების კურსდამთავრებულთა დასაქმებადობისა და თვითდასაქმებული ფერმერების ეფექტურობის გასაზრდელად.

2013 წელს შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტოსა და გაეროს განვითარების პროგრამის თანამშრომლობა გაძლიერდა და განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსა და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროსთან ერთად მათ გაამახვილეს ყურადღება მეტად სისტემურ ცვლილებაზე და თავისი ძალისხმევა მიმართეს სოფლის მოსახლეობის უდიდეს ჯგუფზე – ფერმერებზე. დაიწყო ფართომასშტაბიანი ხუთწლიანი პროექტი მაღალხარისხიანი პროფესიული განათლებისა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის სერვისების შემუშავების ხელშესაწყობად, რისი შედეგიც იქნებოდა სოფლის მოსახლეობის საარსებო პირობების გაუმჯობესება.

ფერმერთა და სოფლად მეწარმეთა უნარებისა და ტექნიკური შესაძლებლობების გაუმჯობესება პროდუქტიულობისა და ფერმერების მენეჯმენტის ზოგადი მართვის და კონკურენტუნარიანობის გასაუმჯობესებლად არის ორივე სამინისტროს (განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო) ფუნდამენტური მიზანი. იმის გამო, რომ სოფლის მეურნეობაში განსაკუთრებული მდგომარეობაა – ფერმერთა 90%-მდე თვითდასაქმებულია და მათი უმეტესობა ცხოვრობს პროფესიული განათლების კოლეჯებიდან შორს, სასოფლო-სამეურნეო ექსტენცია არის ცოდნისა და უნარების გადაცემის მნიშვნელოვანი ელემენტი. ფერმერთა უმეტესობა იყენებს მოძველებულ ტექნოლოგიებს, მანქანებს და დაბალი მოსავლიანობის ჯიშებს. მათ ნაკლებად მიუწვდებიათ ხელი ხარისხიან ინფორმაციაზე თანამედროვე ტექნოლოგიების, ტრენინგებისა და სამრჩეველო სერვისების შესახებ შესახებ. ამავე დროს, საქართველოში სხვადასხვა უნივერსიტეტებში, კვლევით ინსტიტუტებში, პროფესიული განათლები კოლეჯებში, რეგიონულ და ადგილობრივ საინფორმაციო საკონსულტაციო ცენტრებში, სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის კერძო მომწოდებლებში, ფერმერულ ორგანიზაციებში არის ბევრი ცოდნა და ინფორმაცია თანამედროვე სოფლის მეურნეობის შესახებ. მნიშვნელოვანია, რომ განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსა და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ჰქონდეთ კოორდინირებული და ჰარმონიზებული მიდგომა პროფესიული განათლებისა და სოფლის მეურნეობის ექსტენციის მიმართ, რათა მაქსიმალურად იქნას გამოყენებული ხელმისაწვდომი ცოდნა და ინფორმაცია.

სასოფლო-სამეურნეო პროფესიულ განათლებასა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციში მომუშავე ორგანიზაციებს შორის შემდგომი თანამშრომლობისათვის, სოფლის მეურნეობაში ცოდნისა და ინფორმაციის გადაცემის გასაუმჯობესებლად და უფრო სტრატეგიულად სამოქმედოდ პროექტი გასცემს დავალებას საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ანალიზისთვის მისი გაუმჯობესების მიზნით.

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის განვითარების იდეა მოდის პროექტის პირველი ფაზიდან, როცა პროექტის გუნდი ემხრობოდა სასოფლო-სამეურნეო განათლებისა და ექსტენციის მომსახურების უფრო გლობალურ მიდგომას და განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსა და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს შორის უფრო მჭიდრო თანამშრომლობას. ამაში შედიოდა, აგრეთვე შეთავაზება შემუშავებულიყო სოფლის მეურნეობის ცოდნისა და ინფორმაციის სტრატეგია, რომლითაც იხელმძღვანელებდა ორივე სამინისტრო ნაცვლად პროფესიული განათლების სტრატეგიისა, რომლითაც ხელმძღვანელობდა განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო და ექსტენციის სტრატეგიისა, რომლითაც ხელმძღვანელობდა გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის შექმნის იდეა ისევ დადგა დღის წესრიგში პროექტის მეორე ფაზაში.

პირველ რიგში, პროექტის მიერ ჩატარდა ვორქშოფი განსჯისთვის სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გაანალიზებისა და გაუმჯობესების იდეის გასაზიარებლად ცოდნისა და ინფორმაციის სხვადასხვა პროვაიდერთან. ვორქშოფის განმავლობაში აღინიშნა შემდეგი:

- დისკუსია ფერმერთა საჭიროებებისა და ცოდნისა და ინფორმაციის წყაროებზე ეფუძნება ვარაუდებს. კარგი იქნებოდა, რომ ჩატარებულიყო სისტემატური ანალიზი ამ ვარაუდების დასადასტურებლად.
- მნიშვნელოვანია გავიაზროთ, რომ საჯარო და კერძო მონაწილეები თანაბრად მნიშვნელოვანი არიან ფერმერებისთვის მომსახურების გაწევისთვის და რომ საჯარო და კერძო მონაწილეებს საქართველოს სოფლის მეურნეობის მომავლის მსგავსი ხედვა და მისია აქვთ. მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს თუ როგორ შეუძლიათ სხვადასხვა მონაწილეებს ერთმანეთის შევსება და არა კონკურენციის გაწევა.
- სასარგებლო იქნებოდა საქართველოში არსებული ცოდნისა და ინფორმაციის წყაროების (ორგანიზაციები, მიმწოდებლები და სხვა მონაწილეები, მონაცემთა ბაზები და სხვა) რუკის შედგენა.

II. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის განსაზღვრება

ამ გაანალიზების მიზნით, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემა განისაზღვრება როგორც სისტემა, რომელიც აკავშირებს სოფლის მეურნეობაში ჩართულ ადამიანებსა და ინსტიტუტებს სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიის, ცოდნისა და ინფორმაციის სწავლის, შექმნისა და გაცვლისათვის სოფლის მეურნეობაში გადაწყვეტილებების მიღების, პრობლემების გადაჭრის და ინოვაციის მიზნით.

ეს არის სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციისა და/ან პირების ერთობლიობა და მათ შორის კავშირები და ურთიერთქმედება ცოდნისა და ინფორმაციის გენერირებაში, ტრანსფორმაციაში, გადაცემაში, შენახვაში, ინტეგრაციაში, მოძიებაში, გავრცელებაში და გამოყენებაში.

III. დავალების მთავარი მიზანი

ამ ამოცანის მიზანია მეტი ვიცოდეთ იმის შესახებ თუ როგორ და რა წყაროებიდან იღებენ ფერმერები სანდო და სათანადო ცოდნას, რჩევა-დარიგებას, ინფორმაციასა და ხელშეწყობას მუდმივი განვითარებისათვის და პრობლემების წარმატებით მოგვარებისთვის, ასევე, გარეშე მოლოდინებზე და განვითარების შესაძლებლობებზე რეაგირებისთვის.

- პირველ ეტაპზე, გაკეთდება ყველა სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციების და/ან პირების ვიზუალური სურათის შექმნა, რომლების ჩართული არიან ცოდნისა და ინფორმაციის გენერირებაში, ტრანსფორმაციაში, გადაცემაში, შენახვაში, ინტეგრაციაში, მოძიებაში, გავრცელებაში და გამოყენებაში.

- მეორე ეტაპზე, მოხდება ვიზუალური სურათის გაანალიზება არსებული სისტემის დადებითი მხარეებისა და ნაკლოვანებების გამოსავლენად.

დასასრულს, კვლევა შემოგვთავაზებს რეკომენდაციებს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გაუმჯობესების გზებზე დარგის უკეთესად მომსახურებისთვის. კვლევა წამოაყენებს და შეიმუშავებს პრაქტიკულ იდეებს საქართველოში ინოვაციის, ცოდნის გადაცემის და ინფორმაციის გაცვლის ხელშესაწყობად როგორც სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღების ხელშეწყობის ინსტრუმენტს.

IV. კონკრეტული მიზნები, ამოცანები და კითხვები

- **სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციებისა და პიროვნებების ვიზუალური აღწერა (მეფინგი)**
 - სასოფლო-სამეურნეო კვლევის, ექსტენციის, განათლების და ფერმერული საქმიანობის სფეროში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მთავარ, საჯარო და კერძო მონაწილეთა (ინსტიტუტებისა და პიროვნებების) განსაზღვრა;
 - ვინ არიან პროფესიული განათლების და ექსტენციის სერვისის მთავარი მიმწოდებლები?
 - დააფიქსირეთ თუ როგორ აღიქვამენ ისინი თავის როლს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემაში;
აღწერეთ ამჟამინდელი ფორმალური და არაფორმალური მექანიზმები, რომლებიც აკავშირებს სხვადასხვა მონაწილეს სინერგიების შექმნის, ერთობლივი დაგეგმვის და ინტეგრირებული ოპერაციების მიზნით სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის კონტექსტში, მათი შესაბამისობის და ეფექტურობის შეფასება. როგორ თანამშრომლობენ ისინი?
 - შეაგროვეთ ინფორმაცია მონაწილეთა ადამიანური, ფიზიკური და, განსაკუთრებით, ფინანსური რესურსების და მათი საქმიანობის გეოგრაფიული არეალის შესახებ. განსაზღვრეთ რესურსების გაზიარების, განსაკუთრებით ხარჯების გაზიარების, ამჟამინდელი ან დაგეგმილი მოდალობები.
 - შეკრიბეთ სხვადასხვა მონაწილის შეხედულებები და შეთავაზებები აქტივობების ერთობლივი დაგეგმვისა და განხორციელებისათვის;
 - ვინ არის ცოდნის და ინფორმაციის მთავარი მიმღები (კლიენტი)?
 - რა არის ქართველ ფერმერთა მიერ მოთხოვნილი ინფორმაციის და ცოდნის მთავარი თემები და რა მეთოდები გამოიყენება ცოდნისა და ინფორმაციის გადასაცემად?
 - რომელი კლიენტზე ორიენტირებული და მონაწილეობითი მიდგომა გამოიყენება დაგეგმვის, დაპროგრამების და განხორციელებისთვის რამდენიმე მონაწილის ჩართულობით?
 - აკლია თუ არა სისტემას რომელიმე ძირითადი მონაწილე?
 - რა არის დაფინანსების მთავარი წყაროები?
 - მოახდინეთ ყველა მონაწილის ურთიერთქმედებისა და ურთიერთობის ვიზუალიზაცია სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამაში.
- **არსებული სისტემის ძლიერი მხარეებისა და ნაკლოვანებების განსაზღვრა**
 - განსაზღვრეთ მთავარი შეზღუდვები, როგორიცაა ინსტიტუციონალური, ფიზიკური, პოლიტიკური, ადამიანური რესურსების და ასე შემდეგ, რომლებიც ხელს უშლიან სხვადასხვა მონაწილეებს ერთობლივად დაგეგმვასა და ფუნქციონირებაში;
 - გაანალიზეთ მნიშვნელობა, რომელსაც მთავრობა ანიჭებს თითოეულ მონაწილეს, როგორც ინფორმაციის და ცოდნის მიმწოდებელს აღიარების, თანამშრომლობის, ბიუჯეტის ასიგნებების, თანამშრომელთა წახალისების, დაწინაურების და კარიერის წინსვლის შესაძლებლობების მხრივ (ხელშემწყობი გარემო);
 - შეაფასეთ დეცენტრალიზაციის, ძალაუფლებისა და გადაწყვეტილების მიღების უფლების დელეგირების, შემოსავლებისა და ხარჯების ფინანსური კონტროლის უფლებამოსილების დელეგირების დონე;
 - შეაფასეთ სხვადასხვა მონაწილის მიერ ადამიანური რესურსების დეპარტამენტისთვის მინიჭებული მნიშვნელოვნება, პრობლემების მოგვარების უნარის განვითარების მეშვეობით, ჩართულობითი სწავლება და გაძლიერება, მხოლოდ ტექნოლოგიასა და წარმოებაზე ფოკუსირებასთან შედარებით;

- გამოავლინეთ სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის გასაძლიერებლად გადადგმული ყველა უნიკალური, ინოვაციური ნაბიჯი, რომელიც იძლევა იმედს და მოსინჯულია სადმე სხვაგან;
 - გამოავლინეთ ამჟამინდელი სისტემის ძლიერი და სუსტი მხარეები და მათი მიზეზები.
- **რეკომენდაციები სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის გასაუმჯობესებლად**
- არსებული სიტუაციის ვიზუალიზაციისა და ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოვლენის საფუძველზე:
 - გამოთქვით რეკომენდაციები გამო გამოვლნილი ძლიერი მხარეების გასაძლიერებლად და ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელად;
 - გააკეთეთ კომენტარი სისტემაში ახალი მონაწილეების შექმნის საჭიროების შესახებ;
 - აღწერეთ სამოქმედო გეგმა სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ეფექტური სისტემის ჩამოსაყალიბებლად.

V. შეთავაზებული მეთოდოლოგია

ამ ანალიზის მეთოდოლოგია მოიცავს მიდგომების კომბინაციას, მათ შორის დოკუმენტებისა და მეორადი მონაცემების განხილვას, სწრაფ შეფასებებს, კითხვარებს, ჯგუფურ და ინდივიდუალურ ინტერვიუებს ძირითად დაინტერესებულ მხარეებთან და ვორქშოფებს/სემინარებს.

- საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის გადაცემასთან დაკავშირებული სხვადასხვა არსებული დოკუმენტის, სტრატეგიების, პოლიტიკის, კანონების და სხვა დოკუმენტების სამაგიდო კვლევა და ანალიზი;
- განხილვები/განსჯა, ინტერვიუები და განხილვები ფოკუს ჯგუფებში სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციასა და განათლებაში ჩართულ სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარესთან;
- ვორქშოფის ორგანიზება დაინტერესებულ მხარეთათვის მიგნებებების წარსადგენად, სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის არსებული მოდელის განსახილველად და აღსაწერად (გაეროს განვითარების პროგრამა დაფარავს ვორქშოფთან დაკავშირებულ ხარჯებს);
- გაეროს განვითარების პროგრამისთვის საბოლოო ანგარიშის (მზა კონცეფციის) შემუშავება.

VI. მისაღები შედეგები

კონსულტანტებისგან მისაღებია შემდეგი შედეგები:

- საწყისი ანგარიში, რომელშიც აღწერილი იქნება მეთოდოლოგია და სამუშაო გეგმა (მათ შორის ინტერვიუების რაოდენობა, ფოკუს ჯგუფების დისკუსიები და ასე შემდეგ);
- სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამა (A1 ფურცელზე) საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის ვიზუალიზაციით;
- მაქსიმუმ 40-გვერდიანი ანგარიში, რომელიც, სხვათა შორის, მოიცავს შემდეგს:
 - მოკლე მიმოხილვა;
 - საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო სექტორის მთავარი სტრუქტურული მახასიათებლები;
 - სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის ქართული სისტემის მახასიათებლები (აღწერა, ძირითადი მონაწილეები, პოლიტიკის ჩარჩო, მთავრობა, კოორდინაციის სტრუქტურა, კავშირები, დიაგრამა);
 - პროფესიული განათლებისა და სასოფლო-სამეურნეო ექსტენციის ისტორია;
 - პროფესიული განათლებისა და ექსტენციის ამჟამინდელი სისტემა;
 - კავშირები სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის მონაწილეებს შორის;
 - მთავარი ძლიერი და სუსტი მხარეები;
 - შეჯამება, დასკვნები და რეკომენდაციები სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის შემდგომ განვითარებასთან დაკავშირებით (სისტემის კოორდინაციის ჩათვლით).

დანართი 2: ინტერვიუს სახელმძღვანელო

GEOAKIS – ინტერვიუს გზამკვლევი

ISSET-ის კვლევითი ინსტიტუტი და ბერნის გამოყენებითი მეცნიერებების უნივერსიტეტი UNDP-ის პროფესიული განათლების პროგრამის ფარგლებში ერთად ატარებენ კვლევას საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინოვაციის სისტემის (AKIS) შესახებ. ინტერვიუ სამი ნაწილისგან შედგება: დაინტერესებული მხარის პროფილი, AKIS-ში კავშირები/კოორდინაცია; AKIS-ის ძლიერი და სუსტი მხარეები და ტრენდები. ინტერვიუ დაახლოებით ერთი საათი გაგრძელდება. დიდი მადლობა თქვენი დროის დათმობისთვის და გამოცდილებისა და ცოდნის გაზიარებისთვის. ინფორმაციის კონფიდენციალურობა დაცული იქნება.

დაინტერესებული მხარის პროფილი

გთხოვთ, მოკლედ აღწეროთ თქვენი ორგანიზაცია

რესპონდენტს თავისუფლად საუბრის საშუალება მიეცით. თუ კონკრეტული ინფორმაცია გამორჩა, ჩაეკითხეთ.

ორგანიზაციის ტიპი (მაგალითად, უნივერსიტეტი, სახელმწიფო ორგანო, კერძო კომპანია)	
აქტივობები (მაგალითად, კვლევა, ექსტენცია, სწავლება, გაყიდვები, პოლიტიკის შემუშავება...)	
თემატური ფოკუსი (მაგალითად, ზოგადად სოფლის მეურნეობა, ბიო მეურნეობა, მეცხოველეობა, მემცენარეობა...)	
პერსონალის რიცხვი და პროფილი (მაგალითად, 5 აგრონომი, 80 გაყიდვების სპეციალისტი, 10 ადმინისტრაციული მენეჯერი)	
გეოგრაფიული არეალი (საერთაშორისო, ეროვნული, რეგიონალური, ადგილობრივი)	

რა არის თქვენი ორგანიზაციის დაფინანსების წყარო?

ქვემოთ მოცემული ცხრილი ერთად შეავსეთ. თუ შესაძლებელია, პროცენტებით და კორმანტარებში მიუთითეთ დეტალები (მაგალითად, დონორი ორგანიზაციის, სახელმწიფო დაწესებულებების, კერძო კომპანიების, არასამთავრობო ორგანიზაციების სახელები და ა.შ.).

დაფინანსების წყარო		%	კომენტარი
საჯარო ფინანსები	დონორი ორგანიზაციების ფინანსები		
	ეროვნული ფინანსები		
	რეგიონული ფინანსები		
კერძო კომპანიები	საწევრო გადასახადი		
	საქონლის/მომსახურების საფასური		
ფერმერები	საწევრო გადასახადი		
	საქონლის/მომსახურების საფასური		
ფონდი			
არასამთავრობო ორგანიზაცია			
სხვა: _____			

რომელია თქვენი ორგანიზაციისთვის ახალი ინფორმაციის ყველაზე მნიშვნელოვანი წყარო? გთხოვთ, დააღაგოთ პრიორიტეტულობის მიხედვით (1 – ყველაზე პრიორიტეტული და ა.შ.).

ქულა	ინფორმაციის წყარო	დააზუსტეთ
	სახელმწიფო ორგანო	
	დონორი და არასამთავრობო ორგანიზაციები	
	უნივერსიტეტები	
	პროფესიული სასწავლებლები	
	კვლევითი ორგანიზაციები	
	კერძო კომპანიები	
	ფერმერები	
	ინტერნეტი	
	სოციალური მედია	
	მობილური აპლიკაციები	
	ტრადიციული მედია (რადიო, ტელევიზია, გაზეთი)	
	სხვა	

[**მხოლოდ იმ ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც ფერმერებს საკონსულტაციო მომსახურებას სთავაზობენ**]
ცოდნისა და ინფორმაციის გადაცემის რომელ მეთოდებს იყენებთ? გთხოვთ, მიანიჭოთ ქულა პრიორიტეტულობის მიხედვით (1 – ყველაზე პრიორიტეტული და ა.შ.).

ქულა	მეთოდი
	ინდივიდუალურად ფერმაში
	ინდივიდუალურად ფერმის გარეთ
	ცხელი ხაზი
	ფერმაში მცირე ჯგუფთან
	ფერმის გარეთ მცირე ჯგუფთან
	ვებსაიტი (.....)
	სოციალური მედია (.....)
	მობილური აპლიკაცია (.....)
	ტრადიციული მედია (რადიო, ტელევიზია, გაზეთი)
	სხვა: _____

AKIS-ში კავშირები/კოორდინაცია

აჩვენეთ AKIS-ის დიაგრამის სამუშაო ვერსია და ახსენით ის (სხვადასხვა ტიპის დაინტერესებული მხარეები, ფერები, და ა.შ.)

რომელი დაინტერესებული მხარე არ არის წარმოდგენილი ან ზედმეტია AKIS-ის დიაგრამის სამუშაო ვერსიაში?

ჩაიწერეთ გამოტოვებული და გადახაზეთ ზედმეტი დაინტერესებული მხარე.

უმეტესად რომელ დაინტერესებულ მხარესთან გაქვთ კავშირი?

დახაზეთ ისრებით დიაგრამაზე (ვიწრო ხაზი=სუსტი კავშირი, მსხვილი ხაზი = ძლიერი კავშირი). გამოიყენეთ ცალმხრივი, ორმხრივი და ასევე წრიული (დაინტერესებული მხარის ჯგუფში) ისრები.

რას გულსხმობს ეს კავშირები/ურთიერთობები?

ისრების გვერდით მიუთითეთ, რას მოიცავს ურთიერთობა (მაგალითად, დონორი – APRC: მანდატი $\leftrightarrow$ ანგარიშგება; ICC – ფერმერები: კონსულტაცია და MEPA-ს კამპანიები $\leftrightarrow$ ინფორმაცია მეურნეობის შესახებ სტატისტიკისთვის).

კოორდინაციის რომელი მექანიზმებს (მაგალითად, პლატფორმები, მრგვალი მაგიდები, სამუშაო შეხვედრების დაგეგმვა ან წერილობითი გაცვლა) იყენებთ (ერთობლივი დაგეგმვის, სინერგიების შექმნის, ინტეგრირებული ოპერაციების მიზნით) AKIS-ის სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებთან ურთიერთობისას?

როგორ შესაფასებდით კოორდინაციის აღნიშნული მექანიზმების ეფექტიანობას?

უნდა გაუმჯობესდეს თუ არა დაინტერესებულ მხარეებს შორის კოორდინაცია? თუ დიახ, როგორ?

AKIS-ის ძლიერი და სუსტი მხარეები და ტრენდები

რას მიიჩნევთ დღევანდელი AKIS-ის ძლიერ მხარედ საქართველოში?

რას მიიჩნევთ სუსტ მხარედ/ხარვეზად?

ზოგადად, როგორ შეაფასებდით საჯარო საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების (ICCS) შესაძლებლობებს მიაწოდონ ფერმერებს საჭირო ცოდნა საქართველოში? გთხოვთ, შესაფასეთ 0 -დან (= საერთოდ არ აქვს შესაძლებლობა) 10-მდე (=სრულად აქვს შესაძლებლობა); არ ვიცი/არ მაქვს წარმოდგენა = X. → ქულა:

ზოგადად, როგორ შეაფასებდით კერძო საკონსულტაციო კომპანიების (ან პირების) შესაძლებლობებს მიაწოდონ ფერმერებს საჭირო ცოდნა საქართველოში? გთხოვთ, შესაფასეთ 0 -დან (= საერთოდ არ აქვს შესაძლებლობა) 10-მდე (=სრულად აქვს შესაძლებლობა); არ ვიცი/არ მაქვს წარმოდგენა = X. → ქულა:

ზოგადად, როგორ შეაფასებდით საჯარო სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული სასწავლებლების შესაძლებლობებს მიაწოდონ ფერმერებს საჭირო ცოდნა საქართველოში? გთხოვთ, შესაფასეთ 0 -დან (= საერთოდ არ აქვს შესაძლებლობა) 10-მდე (=სრულად აქვს შესაძლებლობა); არ ვიცი/არ მაქვს წარმოდგენა = X. → ქულა:

ზოგადად, როგორ შეაფასებდით კერძო სასოფლო-სამეურნეო პროფესიული სასწავლებლების შესაძლებლობებს მიაწოდონ ფერმერებს საჭირო ცოდნა საქართველოში? გთხოვთ, შესაფასეთ 0 -დან (= საერთოდ არ აქვს შესაძლებლობა) 10-მდე (=სრულად აქვს შესაძლებლობა); არ ვიცი/არ მაქვს წარმოდგენა = X. → ქულა:

როგორია AKIS-ის განვითარების პერსპექტივა?

თქვენი აზრით, მომავალში რა იქნება უფრო საჭირო, “hard skills” (ტექნიკური უნარები, წარმოების ცოდნა) თუ “soft skills” (მაგალითად, პრობლემის გადაჭრის უნარი, სამეწარმეო აზროვნება, თანამონაწილეობითი სწავლა; უფრო ზოგადად „ადამიანური რესურსების განვითარება“)? TOR Q15

100/0	80/20			50/50			20/80		0/100
Tech/Prod					HRD				

რამეს ხომ არ დაამატებდით? (“კიდევ მინდა, ვთქვა...”)

ინტერვიუს საიდენტიფიკაციო მონაცემები:

ორგანიზაციის სახელი:

რესპონდენტის სახელი:

რესპონდენტის თანამდებობა:

ინტერვიუს თარიღი:

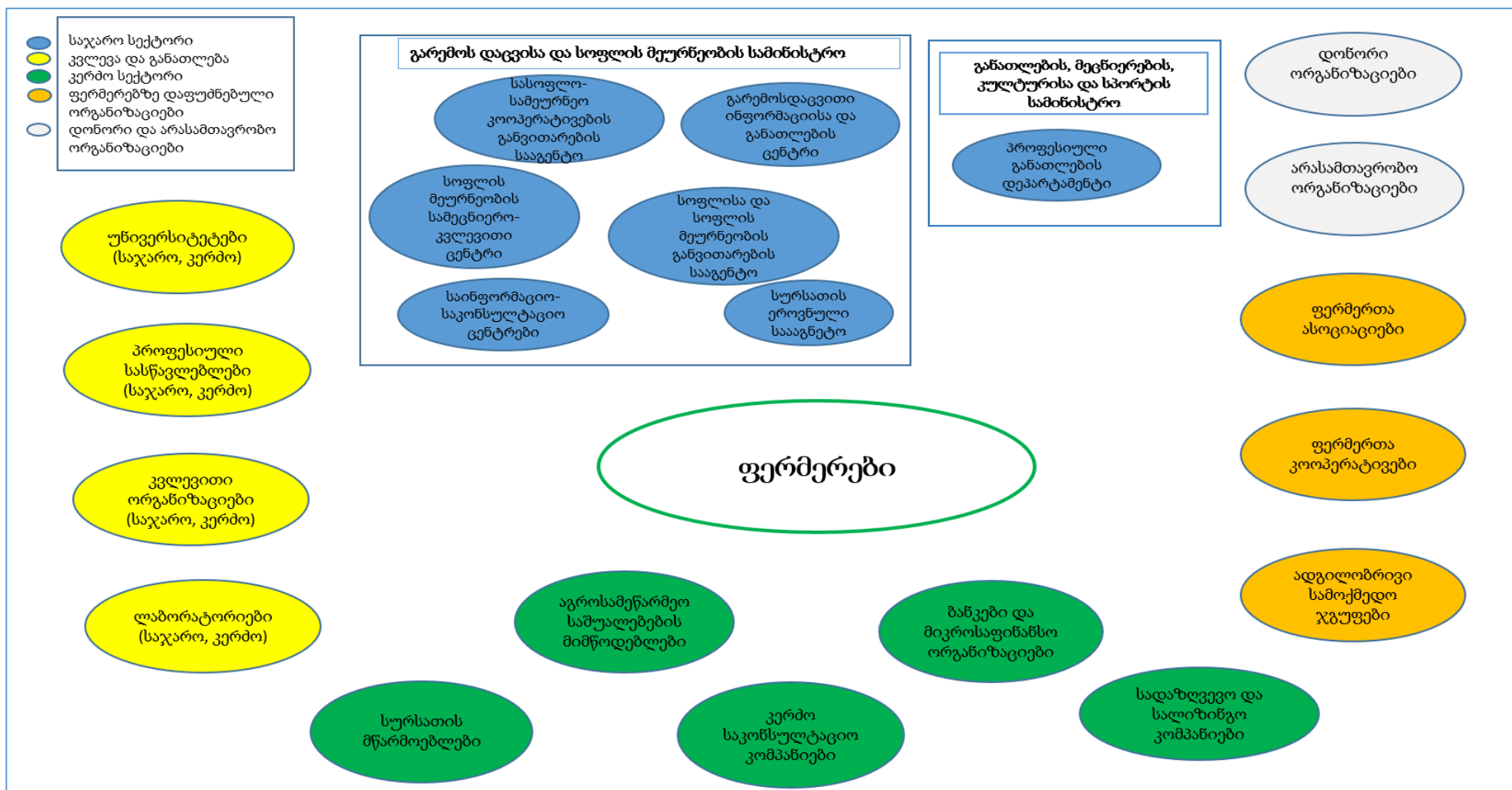
ინტერვიუს ხანგრძლივობა:

ინტერვიუერის სახელი:

ინტერვიუს ნომერი (ექსელის ფაილისთვის):

ბერნი/თბილისი, 25.03.2022

GEOAKIS: რუკის წინასწარი სამუშაო ვერსია

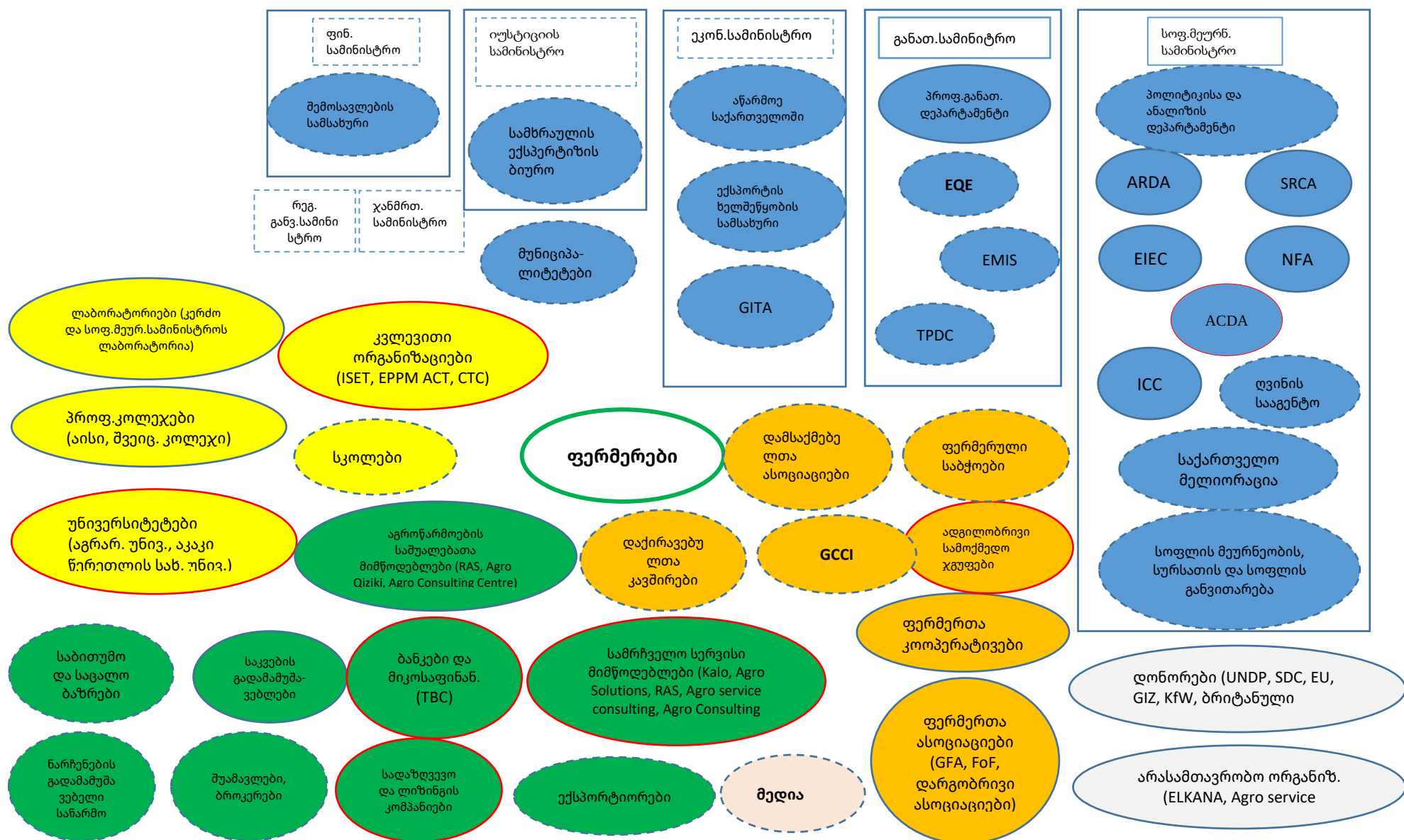

დანართი 3: გამოკითხულთა სია

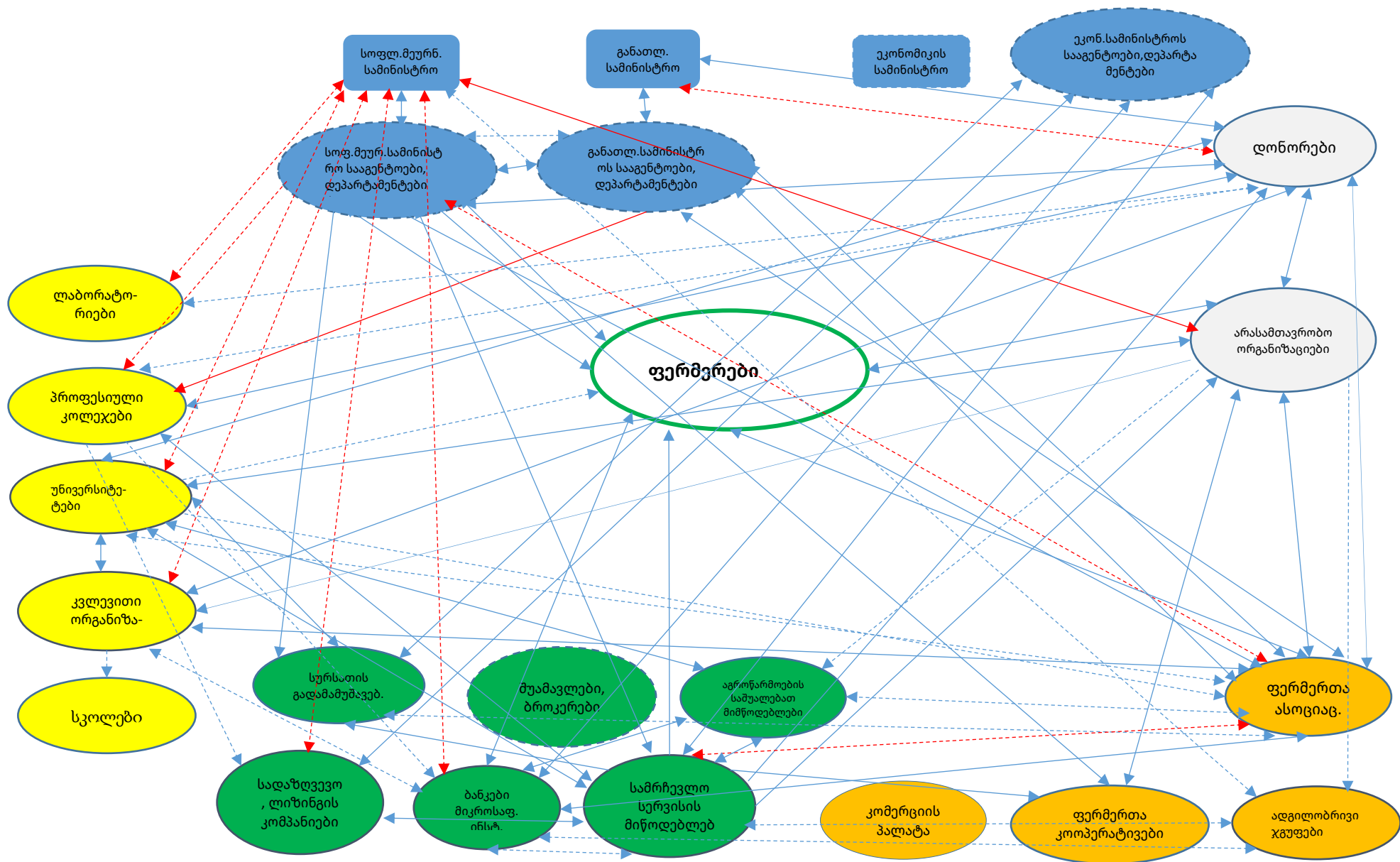
ორგანიზაციის ტიპი	სახელი და გვარი	ორგანიზაცია
საჯარო სექტორი	თამარ სამხარაძე	საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო
საჯარო სექტორი	ნინო გვირგიშვილი	საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო
საჯარო სექტორი	გელა ხანიშვილი	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
საჯარო სექტორი	თენგიზ კალანდაძე	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
საჯარო სექტორი	მარიკა გელაშვილი	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
საჯარო სექტორი	ეკატერინე ზვიადაძე	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო
საჯარო სექტორი	ზურაბ ლიპარტელიანი	სურსათის ეროვნული სააგენტო
საჯარო სექტორი	სევა მაჩაიძე	სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სააგენტო
საჯარო სექტორი	თამარ ალადაშვილი	გარემოს ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი
საჯარო სექტორი	ლაშა ლომჯანიძე	გარემოს ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი
კვლევა და განათლება	ელენე მაღლაკელიძე	საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია
ფერმერული ორგანიზაცია	ნინო ზამბახიძე	საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია
ფერმერული ორგანიზაცია	ნიკოლოზ მესხიშვილი	საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია
ფერმერული ორგანიზაცია	რუსუდან გიგაშვილი	მომავლის ფერმერი
არასამთავრობო ორგანიზაცია	კონსტანტინე კობახიძე	გაეროს განვითარების პროგრამა
არასამთავრობო ორგანიზაცია	თამარ სანიკიძე	გაეროს განვითარების პროგრამა
არასამთავრობო ორგანიზაცია	თეა გულუა	გაეროს განვითარების პროგრამა
კერძო სექტორი	მარკ ბლოხი	კონსულტანტი
არასამთავრობო ორგანიზაცია	ბექა თაგაური	შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტო
არასამთავრობო ორგანიზაცია	ნინო ედილაშვილი	შვეიცარიის განვითარებისა და თანამშრომლობის სააგენტო
კერძო სექტორი	გურამ ჯინჭველაძე	სასოფლო საკონსულტაციო სამსახური
კერძო სექტორი	ინგა ლაგოშვილი	კავშირი „აგროსერვისი“
საჯარო სექტორი	თეონა ბაბუნაშვილი	ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო – „აწარმოე საქართველოში“
კვლევა და განათლება	მაღნაზ ასლამაზიშვილი	კოლექტი „აისი“
კვლევა და განათლება	თამარ სანიკიძე	განათლების პოლიტიკის დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტი

კვლევა და განათლება	ბესარიონ სულაბერიძე	კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრი
კვლევა და განათლება	ირინა ხანთაძე	კონსულტაციისა და ტრენინგის ცენტრი
არასამთავრობო ორგანიზაცია	თამაზ დუნდუა	ელკანა
კერძო სექტორი	შოთა გონგლაძე	თიბისი ბანკი
არასამთავრობო ორგანიზაცია	ჯუმბერ მარუაშვილი	სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO)
არასამთავრობო ორგანიზაცია	კონსტანტინე ჟღენტი	სოფლის მეურნეობის ბიზნესის საკონსულტაციო ორგანიზაცია
არასამთავრობო ორგანიზაცია	ნოდარ კერესელიძე	გაეროს განვითარების პროგრამა
კვლევა და განათლება	თეა ურუშაძე	აგრარული უნივერსიტეტი
კერძო სექტორი	რატი შავგულიძე	კონსულტანტი
კერძო სექტორი	მიზო სვიმონიშვილი	საკვების გადამამუშავებელი
კერძო სექტორი	ნატალია ოქროშიაშვილი	„კალო“

დანართი 4: სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის დიაგრამის მონახაზი

დიაგრამა 2 სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის რუკა კავშირებით

5. სასოფლო-სამეურნეო ცოდნისა და ინფორმაციის სისტემის კავშირები

	საჯარო სექტორი	კერძო სექტორი	ფერმერული ორგანიზაციები	კვლევა და განათლება	დონორები და არასამთავრობო ორგანიზაციები
საჯარო სექტორი	- გამოცდილებისა და ექსპერტული ცოდნის გაზიარება სამინისტროებში და მათ შორის; - პარტნიორობები პროექტში; - პროგრამების და პროექტების ერთობლივი შემუშავება	- კონსულტაციები პროგრამს შემუშავებისა და განხორციელებისათვის (მაგალითად, ბანკების კონსულტაციები სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო კვლევით ცენტრთან და საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრებთან); - ინფორმაციის გაცვლა; - კერძო სექტორის მონაწილეობა სახელმწიფო პროექტებში (მაგალითად, შეღავათიანი აგროკრედიტი, „დანერგე მომავალი“)	- პარტნიორობა პროექტებში (მაგალითად, საქართველოს ფერმერთ ასოციაციის ჩართულობა სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების პროექტში); - მონაწილეობა სამინისტროს მრგვალ მაგიდაში და საბჭოს სხდომებში; - ჩართულობა სასწავლო მასალების შემუშავებაში (მაგალითად, საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის ჩართულობა გამოცდების დაგეგმვაში, სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების პროგრამების გზამკვლელების შემუშავებაში და ასე შემდეგ) - ინფორმაციის გაცვლა და კონსულტაციები	- მონაცემებისა და ინფორმაციის მოთხოვნა საჯარო სექტორიდან, ინფორმაციის გაცვლა; - თანამშრომლობა საჯარო სექტორთან დასაქმების საკითხებში (მაგალითად, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს თანამშრომლები არიან საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის თანამშრომლები) - კვლევითი ორგანიზაციების მიერ საჯარო სექტორისთვის გაწეული მომსახურება (მაგალითად, სოფლისა მეურნეობის კვლევისა და განვითარების სააგენტო თანამშრომლობს ნიადაგის ლაბორატორიასთან საქართველოს აგრარულ უნივერსიტეტში)	- ინფორმაციის გაცვლა მრგვალი მაგიდების, საბჭოს სხდომების და პრეზენტაციების მეშვეობით -ერთობლივი პროექტები
	- პარტნიორობა პროექტებში (მაგალითად, სახელმწიფო პროგრამა „დანერგე მომავალი“ თანამშრომლობს ბანკებთან საგრანტო კომპონენტში) - ინფორმაციის გაცვლა (მაგალითად, საჯარო სექტორი აწვდის ინფორმაციას სამთავრობო	- ბანკების თანამშრომლობა აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებლებთან (ბანკები ატარებენ ტრენინგებს, აგროფორუმებს და ასე შემდეგ) - პროდუქტების ერთობლივი შემუშავება (მაგალითად, „კალო“ მონაწილეობს აგროწარმოების საშუალებათა მიწოდების სასოფლო-სამეურნეო სესხების,		- კერძო მონაწილეების უზრუნველყოფა სამუშაო ძალით (მაგალითად, საკვების მწარმოებლები და აგროწარმოების საშუალებათა მიმწოდებლები არიან საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის მთავარი დამყირავებლები) - დასაქმების ფორუმების ორგანიზება (მაგალითად, საქართველოს აგრარული	

კერძო სექტორი	პროექტებისა და აქტივობების შესახებ ბანკებს, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებს და სადაზღვევო კომპანიებს, ხოლო კერძო მონაწილეები აწვდიან ინფორმაციას თავიანთი გამოწვევების შესახებ) - საჯარო სექტორი ქირაობს კერძო საკონსულტაციო კომპანიას საქონლისა და მომსახურების მისაწოდებლად (მაგალითად, ტრენინგები გრანტების პოტენციური და რეალური ბენეფიციარებისათვის, კერძო ლაბორატორიები ატარებენ ანალიზებს საჯარო მონაწილეთათვის)	სასოფლო-სამეურნეო დაზღვევის პაკეტის პირობების შემუშავებაში) - კერძო მონაწილეები ასრულებენ შუამავლის როლს სხვა კერძო მონაწილეებთან (მაგალითად, „კალო“-ს მოყავს კერძო საკონსულტაციო კომპანიები ფერმერებისთვის ტრენინგების ჩასატარებლად)		უნივერსიტეტი ატარებს დასაქმების ფორუმებს წელიწადში ორჯერ, რომლებზეც იწვევს საკვების მწარმოებელ და აგროწარმოების საშუალებათა მწარმოებელ კომპანიებს),	
	საჯარო სექტორი	კერძო სექტორი	ფერმერული ორგანიზაციები	კვლევა და განათლება	დონორები და არასამთავრობო ორგანიზაციები
ფერმერი	- ინფორმაციის გაცვლა (საჯარო სექტორი აწვდის ექსტენციის სერვისს და ფერმერები აწვდიან მონაცემებს და ინფორმაციას თავიანთი საჭიროებების შესახებ) - ტრენინგები ფინანსური მენეჯმენტის, მარკეტინგის, წარმოების საუკეთესო პრაქტიკის ტექნიკური ცოდნის შესახებ	- ინფორმაციის გაცვლა კონსულტაციების მეშვეობით; - აგროწარმოების საშუალებები; - სესხებისა და ტექნიკური რჩევის მიწოდება	- ტრენინგები - კონსულტაციები საგრანტო განაცხადის ან ბიზნეს გეგმის შესადგენად, - ფერმერთა ფინანსური ხელშეწყობა; - ფერმერები აზიარებენ ინფორმაციას თავისი გამოწვევების შესახებ; - კონსულტაციების აგროწარმოების საშუალებათა მიწოდების შესახებ	- კონსულტაციები და ინფორმაციის გაცვლა	- ინფორმაციის გაცვლა (მაგალითად, ფერმერთა საბჭოების მეშვეობით)

ფერმერული ორგანიზაცია	- პარტნიორობა პროექტებში; - სახელმწიფო უზრუნველყოფის ფერმერებს, ფერმერულ ასოციაციებს და კოოპერატივებს ტრენინგებითა და კონსულტაციებით - ფერმერები აწვდიან სახელმწიფოს ინფორმაციას ფერმებზე, რეგიონებზე და ასე შემდეგ.	- ინფორმაციის გაცვლა კონსულტაციებისა და ტრენინგების მეშვეობით; - ბანკები ატარებენ ტრენინგებს ფერმერებისთვის, ატარებენ აგროფორუმებს და ასე შემდეგ; - კვლევითი საქმიანობა (მაგალითად, „კალო“ ატარებს კვლევას „საქართველოს ფერმერთა ასოციაციისთვის“); - ასოციაციების ფინანსური მხარდაჭერა (მაგალითად, „კალო“ აძლევს გრანტებს ასოციაციებს)	- ახალი ტექნოლოგიებისა და საგანმანათლებლო შესაძლებლობების შესახებ გათვითცნობიერებულობის ამაღლების აქტივობები; - პარტნიორობა პროექტებში (მაგალითად, ელკანა მუშაობს ადგილობრივ ჯგუფებთან)	- კონსულტაციები და ინფორმაციის გაცვლა	- ინფორმაციის გაცვლა მრგვალი მაგიდის, საბჭოს სხდომების, პრეზენტაციების მეშვეობით - პარტნიორობები პროექტებში
	საჯარო სექტორი	კერძო სექტორი	ფერმერული ორგანიზაციები	კვლევა და განათლება	დონორები და არასამთავრობო ორგანიზაციები
კვლევა და განათლება	- ინფორმაციის გაცვლა; - თანამშრომლობა პროექტებში; - სტაჟირება სტუდენტებისთვის (მემორანდუმის ფარგლებში, პროფესიული განათლების ინსტიტუტები აგზავნიან თავიანთ სტუდენტებს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სამეცნიერო კვლევით ცენტრში); - ერთობლივი კვლევა (მაგალითად, სურსათის ეროვნული სააგენტო და სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი გარემოზე	- ერთობლივი პროექტები (მაგალითად, RAS-ის ერთობლივი პროექტი „ოპიზართან“, „კალო“ და აგრარული უნივერსიტეტის ერთობლივი ვიდეოკლიპები) - მემორანდუმი თანამშრომლობის შესახებ; - კერძო კომპანიების მიერ უნივერსიტეტებში ჩატარებული ტრენინგები და სემინარები	- ერთობლივი კვლევა პროფესიული სასწავლებლების კურსდამთავრებულთა დასაქმებადობის შესახებ; - პროექტების ერთობლივი განხორციელება (მაგალითად, საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია და აგრარული უნივერსიტეტი სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების პროექტში)	- პარტნიორობა კვლევით პროექტებში	- ინფორმაციის გაცვლა მრგვალი მაგიდის, საბჭოს სხდომების და პრეზენტაციების მეშვეობით - ფინანსური მხარდაჭერა

	პესტიციდების გავლენის შესახებ)				
დონორები და არასამთავრობო ორგანიზაციები	- ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერა; - ინფორმაციის გაცვლა (საჯარო სექტორი აწვდის ინფორმაციას დონორებს და არასამთავრობო ორგანიზაციებს ფერმერთა საჭიროებების შესახებ და ინფორმაციას სამიზნე მუნიციპალიტეტებში მდგომარეობის შესახებ, ხოლო დონორები აწვდიან ინფორმაციას პროექტების შეთავაზებების შესახებ); - საჯარო სექტორი ასრულებს შუამავლის როლს დონორებსა და ფერმერებს შორის; - დონორები საჯარო სექტორს აწვდიან ტექნიკურ აღჭურვილობას და პროექტის მანდატს; - საჯარო სექტორი აწვდის ექსპერტულ ცოდნას და გამოცდილებას დონორებს და დონორების პროექტების განმახორციელებელია	- პროექტებში ჩართული არიან კონსულტანტებად; - პარტნიორები პროექტებში; - ინფორმაციის გაცვლა	- ასოციაციების მიერ დონორების მიერ დაფინანსებული პროექტების განხორციელება; - თანამშრომლობა არასამთავრობო ორგანიზაციებთან და ასოციაციებთან პოლიტიკის განხილვებში	- ფინანსური მხარდაჭერა; - ინფორმაციის გაცვლა	- ინფორმაციის გაცვლა მიმდინარე პროექტებისა და პარტნიორობის შესაძლებლობების შესახებ; - ფინანსური მხარდაჭერა; - პარტნიორობა პროექტებში